

Aniversarea zilei de naștere a Eminenței Sale D. Șef rabin dr. Moses Rosen

Cu prilejul aniversării zilei de naștere, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit următoarea telegramă de la d. Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor:

„Este pentru mine o deosebită plăcere ca la aniversarea zilei de naștere a Eminenței Voastre să vă exprim sincera mea considerație, odată cu cele mai cordiale urări de sănătate, viață îndelungată și fericire. Sint convins că personalitatea Dv. va constitui un imbold pentru clerul și credincioșii cultului mozaic, în sprijinirea eforturilor constructive ale poporului nostru.”

Prea Fericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a adresat de asemenea un mesaj de felicitare. Au adresat, de asemenea, respectuoase urări, conducătorii Federației și ai comunităților evreiești; redacția revistei noastre; enoriași și personalități ale obștei.

Înțelepții talmudului

Înțelepții iudaismului care au exercitat cea mai puternică influență spirituală asupra iudaismului și evreilor au trăit în perioada ce a urmat celui de-al doilea templu.

Această influență s-a menținut în Diaspora din epoca medievală până în zilele noastre. Istoria precedentă iudaică, legată de primul templu din Ierusalim, a fost dominată de actele și faptele profeților.

Cu tot ascendentul de netăgăduit al acestora, după dezmembrarea regatului iudeu, părțile profeților nu au fost totdeauna decisive. Căci nu odată se întimpla ca ele să fie contrazise de autoritatea regală, cea a slujitorilor templului precum și a „minutorilor legii”, dar și a falșilor profeți. Impotriva acestora din urmă și a adepților lor s-a făcut auzit cuvântul de foc al profeților. Ca și în cărțile lui Moșe și alte scrieri divine, cuvântul, viziunea, dojenitoarea sau consolatoarea a profeților, au fost adunate în cărți sfinte, fiind incluse în Biblie. Biblia, alcătuită din trei părți: Tora, Profeții și Hagiografia a constituit de atunci principala obiect de studiu și de comentare pentru înțelepții talmudului. Această activitate a atins punctul ei culminant către finele celui de-al doilea templu. Atunci ni se înfățișează în toată plenitudinea imaginea înțelepților talmudici. Acest moment coincide de altfel cu stadiul definitiv al canonizării scrierilor sfinte.

Din bogatul material istoric ce posedăm, se profilează figura primului înțelept al erei hasmoneiene, Șimon ben Setah. În calitate sa de judecător al Tribunalului religios, trebuia să se pronunțe asupra vinovăției unui slujitor al regelui Alexandru Yannai, acuzat de omucidere. Potrivit legii rabinate care prevedea că stăpînul servului care a comis o infracțiune trebuie să apară și el în fața curții, regele a fost convocat de către Șimon ben Setah. Regele se prezentă și luă loc în fața Sanhedrinului, dar Șimon ben Setah îi spuse:

„Ridică-te, rege Yannai, și martorii să depună împotriva tăi...” „Nu voi da ascultare vorbelor tale răspunse regele ci ale colegilor tăi”. La aceste cuvinte trufășe, Șimon își roti privirea asupra Sanhedrinului, dar toți țineau capetele în pământ. Cu amară ironie, Șimon ben Setah spuse: „Sînteți cu toții adăncii în gînduri? Să vină atunci stăpînul gîndurilor voastre și să vă ceară socoteală!”.

Din acest episod ce ni s-a transmis reiese că ceilalți membri ai înaltei instanțe religioase, cu toate că îndeplineau aceleași funcții ca Șimon ben Setah, nu aveau nici curajul și nici dirzenia acestuia.

Șimon ben Setah a îmbogățit tezaurul spiritual iudaic printr-o seamă de principii și practici ce au dus la ameliorarea procedurii juridice privind audierea de martori, înlăturarea verdictelor pronunțate pe bază de probe indirecte, și pedepsirea martorilor mincinoși. El a recomandat judecătorilor să se călăuzească după principii: „Ascultă cu grijă martorii și fi atent la cele ce spui tu însuși, ca nu cumva prin cele auzite de tine să învețe a depune mărturie falsă”. (Avot 1: 9). Dispoziția instituită de Șimon ca în contractul de căsătorie să fie introdusă o clauză în favoarea soției, a avut ca scop

împiedicarea divorțurilor arbitrare. Această dispoziție urmărea și asigurarea situației economice a femeii divorțate. După anumite surse, același Șimon ben Setah a instituit ca „copiii să fie trimiși la școală”. Însemnătatea acestui fapt este evidentă de la sine.

Altă figură proeminentă din această perioadă este Hilel, despre care s-a spus că toate acțiunile sale erau inspirate de „dragostea de cer”. Într-adevăr, credința sa nelimitată în Dumnezeu i-a dat puteri și l-a eliberat de orice frică. Răbdarea sa proverbială și înalta prețuire a păcii au sporit forța principiilor sale morale și religioase. Omul — afirmă Hilel — trebuie considerat o ființă deplin responsabilă, dator să lupte pentru atingerea perfecțiunii personale dar și a binelui public. Omul trebuie să acționeze căci „dacă eu nu sint pentru mine, cine altul va fi pentru mine?”. În același timp, în izolare, de unul singur, nu se poate dobîndi desăvîrșirea. Omul să se întrebe mereu: „Dacă sint numai pentru mine, ce prețiesc oare?”. Tot așa, omul să nu uite că trecerea sa pe pămînt este temporară și că lucrurile nu trebuie ținute amînat. „Dacă nu acum, atunci cînd?” (Avot 1: 14). În accepția acestui mare umanist relațiile umane trebuie să fie conduse de sublimul precept: „Ceea ce ție nu-ți place

(Continuare în pag. II-a)

O PERSONALITATE PROEMINENTĂ A IUDAISMULUI CONTEMPORAN

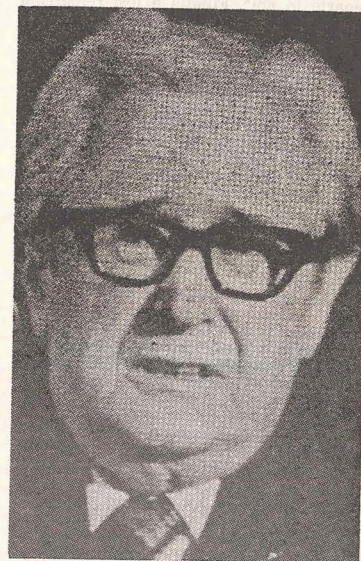
Dr. Nahum Goldmann la 80 de ani

Dr. Nahum Goldmann, președintele Congresului Mondial Evreiesc, una din cele mai proeminente personalități ale iudaismului din zilele noastre, împlinește 80 de ani.

În toate comunitățile evreiești din lume, numele lui Nahum Goldmann este rostit cu respectul și considerația cuvenite unui om cu cele mai alese însușiri, cu o vastă pregătire și competență, care și-a legat întreaga viață, încă din fragedă tinerețe, de cea a poporului său. Înzestrat cu curaj și clarviziune, îmbinînd o judecată lucidă cu simțămînte înflăcărare, dr. Goldmann se numără de multe decenii printre personalitățile conducătoare ale generației noastre, fiindu-i hărăzit să activeze în forurile conducătoare ale iudaismului într-o perioadă istorică dintre cele mai dramatice.

Născut în 1895 la Viznevo (Lituania), Nahum Goldmann, fiu al scriitorului și profesorului de limba ebraică Solomon Zvi Goldmann, se dezvoltă într-o ambianță familială pătrunsă de valorile spiritualității iudaice. În 1897, familia se stabilește în Germania, unde tînărul Nahum se afirmă, încă de la vîrsta de 15 ani, în viața obștei, scriind primele sale articole în presa evreiască. Cu pasiune și perseverență el se dedică promovării culturii iudaice. În anii 1921—1922 desfășoară o bogată activitate editorială, fondînd casa de editură „Eshkol” care s-a ilustrat prin publicarea unor valoroase lucrări de literatură ebraică și idiș, de istorie a gîndirii evreiești, de valorificare a folclorului evreiesc. Din inițiativa sa și ca urmare a unor pregătiri laborioase, în 1926 a apărut primul volum în limbă germană din „Encyclopaedia Judaica”, lucrare vastă, concepută ca un instrument de cunoaștere și reliefare a valorilor iudaismului mondial de-a lungul timpurilor, a prezenței evreiești în lume. Între ruptă de venirea la putere a hitleriştilor, apariția enciclopediei a fost reluată în anul 1960, de data aceasta în limba engleză și cu un și mai bogat conținut, prin strădania aceluiași initiator.

În împrejurările tragice ale dezlănțuirii teroarei naziste, Nahum Goldmann, alături de alte personalități proeminente ale obștei, a galvanizat forțele greu încercatei comunități din Germania, comunitate cu vechi și strălucite tradiții de cultură și spiritualitate iudaică, asupra căreia s-au abătut primele lovituri ale prigoanei hitleriste.

Umanist, spirit larg, deschis spre tot ceea ce privește destinul omului și al omenirii, dr. Goldmann a luptat cu tenacitate împotriva fascismului și hitlerismului, nu numai pentru că vedea în ele o primejdie de moarte pentru poporul evreu, ci și pentru că era profund pătruns de convingerea că aceste ideologii reacționare amenință însăși existența umanității, pun în pericol valorile civilizației. Ca reprezentant al Agenției Evreiești la Liga Națiunilor, în 1935, și mai apoi, în anii 1936—1939, în calitate de conducător al

(Continuare în pag. V-a)

DICȚIONAR BIBLIC

MANA CEREASCĂ

„Uneori în literatură și chiar în vorbirea curentă se întîmplă să întâlnească expresia mană cerească. Îmi este cunoscut că expresia este din sfera Bibliei, dar mai mult nu știu. V-aș fi recunoscător dacă ați completa cunoștințele mele în această privință” ne scrie cititorul Iacob Perl din Sighetul Marmăției.

Într-adevăr expresia e mult uzitată, mai ales cînd vrem să arătăm că s-a întîmplat ca noi sau altcineva să primim o lucrare sau un ajutor însemnat într-un moment cînd aveam extremă nevoie de acel lucru sau acel ajutor.

Noțiunea apare prima dată în Biblie, în cartea a doua Exodul, cap. 16, versetele 4—35. Acolo se relatează cum la începutul rătăcirii în deșert fiii lui Israel, care începuseră să ducă dorul hranei din Mîitram, au primit „pline din cer” fiecare cît avea trebuință spre a-și potoli foamea. Și așa timp de 40 de ani, pînă au ajuns în Pămîntul făgăduinții.

Talmudul se ocupă pe larg de acest episod relatat în Tora iar înțelepții noștri ne-au dăruit numeroase comentarii pline de frumusețe și înțelepciune. Iată numai cîteva dintre ele, în prelucrarea literară a lui Edmond Fleg.

În zori, așa precum e scris, un strat de rouă se întindea împrejurul taberei și această rouă risipindu-se, se putea vedea pe întinsul deșertului ceva mărunt, fin, ca promoroacă, așternută pe pămînt. Evreii întrebă: „Ce este asta?”

Căci nu mai văzuseră. Moșe le răspunde: „Aceasta e plinea pe care Domnul v-o dă drept hrană; adunați-o, dar nimeni să nu păstreze din ea pentru a doua zi.”

Se știe că această mană conținea toate aromele și era de ajuns, după Rabi Aba, ca să-ți fie poftă de un fel de mîncare, pentru că mană să capete gustul dorit: rînd pe rînd, devenea în gură carne sau pline, untdelem sau miere. A o strînge era lucru de nimic, cîl mai leuș putea s-o facă; căci de la sine cădea în palmele întinse; și atît de îmbelșugată era încît Isosua fiul lui Nun, primi într-o dimineață o cantitate din care s-a putut hrăni toată obștea.

Se aduna pe pămînt, mai înaltă decît apele potopului și popoarele din răsărit și apus vedeau cum Dumnezeu hrănește poporul său cu hrana sa cerească. Astfel, în ziua judecării, cei răi vor vedea pe cei drepti așezați la masa Domnului; căci mană e măcinată într-al treilea cer, la morile îngerilor; și sfîșii se vor hrăni în eternitate. Și vor cere Domnului să le dea binecuvîntarea masei; și Dumnezeu va spune patriarhilor; „Ziceți în numele meu binecuvîntarea” — și patriarhii vor spune către Moșe: „Spune-o în numele nostru, numai tu ești demn”. Și Moșe va rosti binecuvîntarea.

Astfel fiecare evreu își culegea mană, unul mai mult, altul mai puțin; dar intrînd în corturile lor, se putea constata că fiecare n-avea mai mult decît îi trebuia. Abiram și Daton, îndoindu-se de ce va fi a doua zi, vrură să-și facă pro-

vizii, dar veniră viermii și făcură din mană putregai. Și Moșe le spuse: „Pînă cînd vă veți îndoi de Cel Etern?”

Iar în ajun de Șabat, porția fiecăruia a fost îndoită și Moșe porunci evreilor: „Mine nu veți ieși, căci șase zile Domnul a creat cerul și pămîntul, iar a șaptea zi, care a fost odihna lui, va fi și odihna poporului său, Israel!”.

În acea zi, mană nu căzu de loc, căci morile îngerilor încetaseră să macine spre a putea proslăvi pe Dumnezeu; și porția dublă din ajun se păstră curată. Abiram și Daton, și încă alții, ieșiră totuși, deși era Șabat, vrînd să-și mărească provizia; și văzînd că mană nu căzuse în acea zi, se temeau că nu va mai cădea niciodată. Dar Moșe le zise: „Nenorocitorilor! Dumnezeu poruncește odihnă și voi nu-l ascultați? Atunci cum veți îndeplini prescripțiile Legii lui? Respectați Șabatul și veți avea în fiecare zi hrană!”.

Astfel, subliniază înțelepții noștri, Cel Etern făcu pentru evrei, în deșert, timp de patruzeci de ani, ceea ce făcuse Abraham la Mamre pentru cei trei îngeri ai Celui Etern. Abraham oferise îngerilor apă, iar Dumnezeu deschise evreilor fîntîna lui Miriam; Abraham oferise îngerilor pline, iar Dumnezeu deschise evreilor zgăzurile manei; Abraham oferise îngerilor umbra copacilor săi, iar Dumnezeu întinse peste evrei umbra splendoarei sale.

Franz Kafka și cultura idiș

Înțelepții talmudului

„DACIA 1300“ IN 15 ȚARI

Noi loturi de autoturisme „Dacia 1300“ au fost expediate în ultimele luni în diferite colțuri ale lumii. Datorită caracteristicilor lor tehnico-funcționale remarcabile, automobilele produse la Pitești sînt binecunoscute în 15 țări din Europa, Asia, Africa și America latină.

Ca urmare a cererilor crescînde din partea beneficiarilor externi, exportul de automobile „Dacia 1300“ pentru acest an este de aproape 9 ori mai mare, comparativ cu cel înregistrat în anul 1971.

SALINE-SANATORII

În zona municipiului Turda, zăcămintele de sare existente au fost cunoscute și exploatate încă de pe vremea romanilor. În secolul trecut mai erau exploatate o serie de galerii. Toate aceste foste mine de sare sînt acum luate în studiu, urmînd a li se da destinații terapeutice. Un grup de specialiști a proiectat amenajarea camerelor de mină existente, în așa fel încît să poată adăposti, fiecare, circa 30 de persoane pentru cură de microclimat salin, indicată în afecțiunile de astm bronhic, bronșite cronice, rino-faringite, nevroze.

TAROM : 1 500 000
DE PASAGERI

Compania aviatică română TAROM va asigura anul acesta transportul unui număr de un milion și jumătate de pasageri. Numărul celor care optează pentru călătoria cu avioanele TAROM se află în rapidă creștere, numai în ultimii ani cifra acestora majorîndu-se cu aproximativ 500 000. România dispune actualmente de una din cele mai dense rețele de linii aeriene de pe continent. În interior se realizează curse TAROM pe 14 trasee, fiecare din ele cu o frecvență de 2—3 zboruri zilnice.

ELECTRIFICAREA
CAILOR FERATE

A fost pus sub tensiune sectorul de cale ferată Lugoj-Timișoara din cadrul magistralei care leagă municipiile Craiova și Timișoara. De asemenea se desfășoară în ritm intens lucrările de electrificare a tronsonului Arad—Curtici. Terminarea acestui tronson în cursul acestui an va facilita inaugurarea tracțiunii electrice pe una din cele mai lungi linii ferate europene : Craiova—Drobeta Turnu Severin—Timișoara—Arad—Budapesta—Viena—Paris. Dezvoltarea acestui modern sistem de tracțiune pe teritoriul românesc crează posibilitatea creșterii însemnate a traficului și sporirii vitezei trenurilor.

RADIO — CEAS

Un radio-ceas de o concepție originală a fost realizat de un colectiv de la Institutul politehnic din București. Acesta este primul ceas românesc fără piese în mișcare și fără clasicele limbi arătătoare, ora exactă fiind indicată prin cifre luminoase pe un ecran. Radio-ceasul nu poate da erori decît de cel mult cîteva secunde pe an.

(Urmare din pag. I-a)

să nu faci altora”. Mai mult, omul să se ferească de judecăți pripite asupra aproapelui și de o judecată exagerată asupra propriei sale persoane. „Să nu te încrezi în tine însuși pînă în ziua morții tale” și „Nu judeca pe aproapele tău, pînă cînd nu ești tu însuși în situația sa” (Avot 2:4). În același timp, umilînța omului și conștiința limitelor sale nu trebuie să-i servească de pretext spre a se eschiva de la îndatoririle sociale: „Nu te retrage de obște” (ib. ib.). Este avertismentul lui Hilel, care adaugă: „Și acolo unde nu se află un om (în accepția superioară a noțiunii, N. R.) străduiește-te să fi tu om” (ib. 3). În căutarea sa religioasă omul să fie condus de teama păcatului pe de o parte, dar și de conștiința propriei sale sfîntenii pe de altă parte. Aceste calități nu pot fi dobîndite fără ajutorul Torei, cu atît mai mult cu cît cel neînstruit nu știe a se feri de păcat.

Discipolul lui Hilel, rabi Iohanen ben Zakai exprima astfel relația între înțelepciune și frica de păcat: „Omul cu frica de păcat... este ca meșteșugarul cu unealta artei sale în mină; un om înțelept fără frica de păcat... este ca meșteșugarul care nu se servește de unealta sale”.

Din cele ce ne-a păstrat tradiția orală, din faptele și învățătura sa, Hilel ne apare ca un înțelept ideal, ale cărui trăsături principale sînt modestia și evlavia, simplitatea și sobrietatea, contrastînd cu practicile excesive ale ascetilor și ermiților. Mai mult, umilînța nu înseamnă abdicare de la personalitatea individuală. Căci un adevărat drept, ne spune Hilel, este omul care se călăuzește după principiu: „Ce este al meu este al tău, ce este al tău este al tău” (Avot 3:13).

Răspunerea de a fi a înțelepților talmudului consta în studiu și învățătură, iar caritatea și bunătatea constituiau caracteristici ale existenței lor. Calitățile și faptele înțeleptului determinau poziția sa în mijlocul poporului. Caracterul înțeleptului este înfățișat de Josephus Flavius, spre finele antichității, în modul următor: „Căci poporul nostru nu iubeste alt pe cei ce știu vorbi limba mai multor popoare, și care-și împodobesc stilul cu eleganta dicțiunii... dar apreciază înțelepciunea acelor care posedă o cunoaștere exactă a legii, și sînt capabili să interpreteze sfintele scripturi”. Într-o altă referire la înțelepți, Josephus Flavius scrie: „Chiar atunci cînd spun ceva împotriva regelui sau a marelui preot, spusele lor sînt imediat acceptate.”

Înțelepților talmudului le datorăm opera de adunare, codificare, clasificare și redactare a imensului material ce alcătuiește învățătura orală iudaică. Ei sînt cei care, minuind acest material, au redactat Mișna în 63 de tratate (aproximativ prin anul 200 al erei actuale) fiind urmate de redactarea preceptelor extramishnaice ale tanaimilor, adică a înțelepților din epoca dintre Hilel și Iehuda. Pe lângă Talmudul ierusalimitean și babilonian a apărut o adăugire agadică în legătură cu textul biblic. Acest imens ansamblu îmbrățișează cele mai variate aspecte ale vieții. Pe lângă textele religioase și normative (Halahah) Talmudul este un tezaur de informații și cunoștințe în cele mai diferite domenii. Astfel, cuprinde material în domeniul agriculturii și metodelor de cultură, a faunei și florei tudei și a țărilor învecinate. În foliamentele sale găsim date privind condițiile de locuit și stilul construcțiilor. De asemenea, indicații asupra olăritului și a uneltelor metalice, asupra alimentației, a bucatelor și a modului de preparare.

Din relatarea disputelor înțelepților aflăm ce grad înalt de cunoaștere au atins în probleme de medicină și anatomie, astronomie, matematică, geografie și etnologie. Toate acestea erau subordonate temelor religioase, ca de pildă discuțiilor asupra Sabatului și a sârbătorilor; a binecuvîntărilor și rugilor; serviciile religioase și sacrificiile în Templu; statutul persoanelor și al vieții de familie etc. De mare importanță istorică sînt și observațiile privind procedura judiciară și penală, asupra căruțeniei rituale, ofrandei și ajutorarea săracilor etc.

nără limbă de pe glob; numără doar patru sute de ani de existență în care timp nu a elaborat nici o formă inutilă, nici o expresie care să nu-și găsească o aplicare imediată în viața practică. Forma ei este concisă și rapidă, reprezentînd un fenomen lingvistic unic.

Kafka afirmă că nu există, de fapt, o gramatică a idișului. Au fost încercări de a-i constitui o gramatică, dar evoluția limbii a ținut seama numai de necesitățile cotidiene ale evreilor. Idișul a fost și este vorbit în mod constant în timp ce gramatica ei se formează și se învață vorbind. Poporul evreu nu a avut timp, nici nu a vrut, să-și abandoneze limba gramaticărilor. E o limbă care, cu toate izvoarele și nuanțele ei diferite cunoaște un consens unanim în ceea ce privește scrierea.

Kafka compune un adevărat imn în onoarea limbii pe care a cunoscut-o din copilărie. Era la curent cu influențele pătrunse în vocabular. El observă că imobilismul este total străin idișului; vivacitatea sa extraordinară se explică și prin succesiunea pătrunderii influențelor diferitelor limbi care, absorbite cu rapiditate, cîștigă în interiorul idișului valori noi. Asemănarea cu germana face ca orice vorbitor al acestei limbi să înțeleagă idișul; dintr-un punct de vedere general, acesta este constituit pe fondul de cuvinte al limbii germane. Dar idișul nu poate fi tradus în germană, oricît de paradoxal ar părea aceasta. În orice limbă textul idiș își găsește corespondentul potrivit în sens și muzicalitate. În germană, translația este inferioară originalului.

Scriitorul și-a exprimat consternarea față de atitudine negativă, dusă uneori pînă la dispreț, pentru limba poporului evreu, a păturilor avute. Există la aceste categorii de oameni o teamă față de idiș provenită din refuzul de a-și recunoaște apartenența. Alții nu o cunoșteau datorită unor împrejurări obiective de viață, dar nutreau pentru ea un respect profund și dorița de a o cunoaște. Acestora Kafka le spune să se gîndească că idișul le este aproape de suflet și nu vor regreta efortul de a-l învăța. Idișul este mai mult decît un mijloc de comunicare; e o stare morală și psihică particulară. Pentru cei care încearcă să-l învețe, nu e ușor, dar nervozitatea în fața greutăților nu-l vor ajuta cu nimic; numai în liniște și meditație se poate regăsi sensul esențial al limbii... Kafka face această incursiune cu oconvingere emoțională apelînd la simțămîntele firești ale ascultătorilor. Ultima parte a conferinței este un model de pleoarie poetică... „Într-o zi — spune el — o zi în care veți fi cu toții, transfigurați de idiș, care este totul: cuvîntul, melodia hasidică și realitatea noastră profundă, nu va veți mai putea regăsi calmul de altădată... Veți recunoaște atunci că aceasta este unitatea adevărată și unică a idișului și se va naște atunci o nouă teamă. Nu față de idiș — teamă pe care o nutresc acum unit — ci teama de voi înșiși... Nu veți putea îndura această stare decît dacă idișul vă va comunica integral înțelepciunea sa și pentru a-i putea ține piept va trebui să fiți la fel de tari ca și el... Chiar dacă idișul se va pierde — mîine sau mai tîrziu — mă îndoiesc că veți putea vreo dată uita această teamă...”

Preocupările lui Kafka pentru viața spirituală a poporului evreu din care făcea parte nu s-au oprit aici. Max Brod a strîns și clasat încă numeroase alte documente pe aceste teme. Dintre mărturiile cu privire la limba și cultura idiș, acestea două pe care le-am evocat, îl reprezintă integral pe scriitor, cu temperamentul, stilul și lumea sa lăuntrică, elementele din care a creat capodopere ale literaturii universale.

C. ISAC

A apărut

LUAH
CALENDARUL
MOZAIC
pe anul 5736
(1975—1976)

Calendarul este un îndrumar practic al vieții religioase mozaice de-a lungul întregului an 5736. Cuprinde datini și obiceiuri, descrierea și explicare unor instituții ale cultului, retrospectiva anului încheiat etc.

Se poate procura de la comunitățile evreiești sau direct de la F.C.E.

Prețul unui exemplar : 3 lei.

Opera lui Franz Kafka preocupă încă numeroși exegeți prin aspectele atît de variate și complexe pe care le înfățișează, dar și prin rădăcinile ei controversate. Deși s-a manifestat ca prozator original încă din timpul vieții, este neîndoielnic că gloria sa se datorează scoaterii la lumină a manuscriselor, după moarte, de către Max Brod, prieten constant al scriitorului. Kafka este considerat un reprezentant de frunte al literaturii moderne, fundamentînd o nouă orientare în proza secolului al XX-lea.

S-a insistat și asupra spiritului iudaic originar, înclinat către analiză și confruntare frontală, tragică, cu adevărul în ceea ce are ei esențial și nedismulat. Însuși Kafka s-a referit la o moștenire ancestrală, transmisă de evreii care au trăit generații la rînd în gheto-uri care, prin spirit și viziune asupra lumii, „trăiesc mai departe în noi”. Filiația a fost remarcată și în stilul prozei, atribuindu-se unei subtilități de emanație talmudică prezența frecventă a adversativelor concesive și condiționale. Oricîtă exagerare ar fi — și este — în aceste observații, rămîne de necontestat existența unui fond de sensibilitate specifică, constituit prin experiența istorică a poporului său și prin propria sa experiență familială. O aune autoritate părintească dusă dincolo de limita de acceptare a tîrului, înzestrat cu un puternic simț al dreptății, pare să fi produs traume morale timpurii. Au o deosebită semnificație în descifrarea enigmatelor privind izvoarele acestei puternice personalități literare, mărturisirile documentare privind adevăratele tîrului Kafka la cultura tradițională și cea de limbă idiș. În acest sens, scrierile inedite, recent adunate în volum, deschid o perspectivă reală în cercetarea rădăcinilor operei. Două fragmente, la care ne vom referi în cele ce urmează, consemnează, mai ales, o netăgăduită participare activă a scriitorului, în copilăria sa, la fenomenul cultural specific evreiesc.

Este vorba mai întîi, de amintirile despre teatrul în limba idiș, pe care l-a cunoscut într-o realitate îndepărtată dar fecundă a copilăriei cînd și-a sedimentat impresiile ce aveau să-i determine individualitatea artistică. La Varșovia, unde se afla probabil în vizită la vărul Șaskel, face prima cunoștință cu teatrul idiș. Avea 14 ani și urma regulat cursurile de Talmud-Tora, dar singur printre colegii săi citea cu aceeași aviditate literatura clasică universală. Cu percepția sa ascuțită, lua cunoștință în același timp, de evenimentele artistice ce aveau loc la Praga, orașul său natal, și asista la o reprezentație cu baletul „Hugheinoji”. Subiectul era cunoscut de la cursuri, deoarece profesorul le vorbise elevilor despre libret. A fost surprins să regăsească în muzica baletului, melodile tradiționale de vineri seara pe care le cîntau copiii, în cor, la școală. Explicația acestei legături nu a găsit-o nici mai tîrziu, în anii consacrații de cînd datează și amintirile la care ne referim. Cert este că la Varșovia venea cu o primă experiență deja consumată și cu bune cunoștințe de limbă idiș. Medii foarte sever al familiei vărului, unde contactul cu arta laică era interzis, singurul spectacol acceptat fiind cel de Purim, l-a sensibilizat profund pe tîrului Kafka. Înfruntînd riscurile unui conflict familial se duce la spectacol unde este impresionat, întîi de toate de privilegiul sălii în care — notează el — „nu se aflau nici domni în frac, nici doamne în rochii de colțate... nimeni altcineva decît evrei de toate categoriile, în caftan și veston, dar și femei și fete îmbrăcate după ultima modă occidentală. Se vorbea în limba maternă, cu voce tare, fără nici o jenă și nimeni nu mi-a remarcat caftanul lung... Dar, mai ales, nu aveam nici un fel de teamă...” Notînd aceste observații, Kafka a adăugat că impresia celor văzute la teatru a fost atît de puternică încît s-a gîndit toată noaptea la spectacol, luînd hotărîrea să se facă actor în teatrul de limbă idiș. A doua zi, însă, tălăt și-a convocat fiul pentru o vehementă explicație, care a avut loc în prezența mamei, duros afectată de această abatere a fiului ei. Kafka subliniază că episodul i-a influențat tot cursul vieții, deoarece i-a deschis o nouă perspectivă asupra propriului său destin. Era momentul în care izolarea în care se simțea ținut se risipise pentru moment, restabilindu-și o identitate și o apartenență. Probabil a simțit atunci, în pofida consecințelor, cum s-a risipit imaginea lui Caspar Hauser, legendarul personaj venit de nicăieri și dispărut nicăieri, cu care adesea se compara.

În 1912, Kafka rostește o conferință despre limba idiș. Avea 29 de ani, totuși amintirea întîlnirii din copilărie cu frumoasa roștie a idișului de scenă nu l-a părăsit. Considerațiile privind istoria și structura limbii se continuă cu aprecierile sentimentale. Idișul este cea mai ti-

meridiane

Obștea din Nisa

Un document care s-a păstrat pînă în zilele noastre atestă că în anul 1342, cînd Nisa făcea parte din provincia Provence, evreii localnici erau obligați să poarte la vedere un semn distinctiv. În 1406, cînd orașul aparținea ducelui de Savoia, comunitatea avea un conducător, posedă un cimitir și dispunea de o sinagogă. Un edict emis de ducele de Savoia în anul 1430 (care-i privea și pe evreii din orașul Torino) interzicea convertirea forțată a acestora dar stabilea totodată profesunile a căror exercitare le era interzisă precum și alte obligații. Ceva mai târziu, cînd evreii au fost expulzați din insula Rhodos, li s-a permis să se stabilească la Nisa.

În anul 1551 obștea din Nisa a obținut o oarecare libertate în practicarea unor profesii, inclusiv medicina și comerțul. Această ameliorare a statutului civic și profesional a atras coreligionarii din Italia și Olanda precum și marani din Portugalia... Noi veniți se instalau în afara ghetoului, care devenise neîncăpător, și beneficiau de drepturile vechilor rezidenți evrei, fără a fi obligați să suporte povara vre-unor taxe speciale. Comunitatea din Nisa a fost afiliată la obștea din Torino pînă la mijlocul secolului al XVII-lea, cînd a devenit autonomă. Comunitatea era cunoscută sub numele de Universita și era condusă de masari-parnasim, consilieri și un trezorier. Limba folosită era un dialect local, amestecat cu ebraica.

Uniunea temporară a Nisei cu Franța le-a adus evreilor emancipare vremelnică. În 1828, cînd Nisa a revenit la Sardinia, evreii au fost obligați să reintre în ghetou pînă în anul 1848.

În primul deceniu al secolului nostru, obștea din Nisa număra 700 de membri și pînă la începutul celui de-al doilea război mondial nu s-a produs nicio modificare substanțială în această privință.

În timpul războiului, Nisa a ajuns sub ocupația italiană, mai puțin dură decît cea nazistă. De aceea, numeroși evrei s-au refugiat aici. Mai târziu, trupele naziste au invadat această zonă a Franței și în câteva luni au fost arestați și deportați circa 5000 de evrei. Înțelegerea și simpatia păturilor largi ale populației și a clerului au contribuit la salvarea unora dintre coreligionarii.

În oraș funcționează actualmente trei sinagogi iar la centrul cultural comunitar din localitate se desfășoară manifestări de promovare a spiritualității iudaice. Nisa adăpostește de asemenea o originală instituție „Muzeul biblic al lui Marc Chagall”. Muzeul reunește tot ceea ce constituie „experiența biblică” a marelui pictor: zeci de pinze, gravuri, ilustrații de carte avînd ca sursă de inspirație Biblia. Așa cum se exprima Chagall în mesajul inaugural „Muzeul a fost conceput nu ca un obișnuit muzeu de artă ci, mai curînd, ca un loc de reculegere și de reflecție asupra mesajului nobil, umanist al Bibliei”.

Falașii, evreii negri din Etiopia

La capătul unei vechi dispute rabinice, a fost stabilită apartenența iudaică a falașilor din Etiopia. Controversa asupra statutului falașilor a durat ani de zile. În 1972, rabinul șef sefarad al Israelului, Ovadia Yosef scria: „Desigur, falașii fac parte din tribul lui Dan...”. Acum a fost recunoscută identitatea evreiască a acestei străvechi populații de pe meleagurile etiopiene.

Obștea falașilor este cea mai numeroasă și cea mai vechie obște evreiască din Etiopia.

URMAȘII LUI MENELIK ?

Celebrul călător din secolul al XII-lea, Beniamin de Tudela, vorbește în memoriile sale despre falașii din Etiopia. De fapt, el nu vizitase această țară, dar deținea informațiile respective de la geograful arab Idrisi.

Primii europeni care au luat contact direct cu falașii și au scris despre existența și modul lor de viață au fost călugări iezuți din Spania și Portugalia care, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, au ajuns în partea sudică a Etiopiei. Unul dintre aceștia, portugizezul Miguel de Costanhoso, într-o carte pe care a scris-o la înapoiere, a dat amănunte despre viața, credința religioasă și istoria acestei populații pe care el a denumit-o „evreii negri”. Referiri cu privire la falași și credința lor religioasă se găsesc și în scrierile unor erudiți evrei ai vremii ca David ben Simra (1589), Obadia din Bertinoro (1562), Abraham Levi (1528), Elia din Pesaro (1532), Moses de Rossi (1534), Abraham Jagel (1614) și Moses Edreți (1630). În secolele care au urmat, călători celebri ca James Bruce și frații d'Abbadie au studiat atent viața falașilor și au scris despre ei emițind diferite teorii și ipoteze în ce privește originea lor.

Potrivit tradiției falașilor, ei sînt urmașii demnitarilor care l-au însoțit pe Menelik, fiul regelui Solomon și al reginei din Saba, cînd acesta a venit cu mama sa în Etiopia. După unele teorii, falașii ar fi făcut însă parte din familia triburilor Agau, o vechi populație etiopiană, iar iudaismul ar fi ajuns la ei prin evreii care au trăit în sudul peninsulei arabice. De altfel, cronicile etiopiene relatează că iudaismul a cunoscut o largă răspîndire, înainte de convertirea țării la creștinism.

Falașii sînt numiți de etiopieni *ayehud* (evrei) iar ei înșiși se denumesc în mod obișnuit Beta Israel (casa lui Israel). Numărul lor exact nu a fost cunoscut niciodată. La începutul secolului al XVIII-lea, James Bruce aprecia că ar fi fost 100 000, în timp ce un alt călător al vremii, Henry Stern, vorbea, la începutul secolului al XIX-lea, de un sfert de milion de falași. La începutul secolului al XX-lea au fost apreciați ca fiind în număr de 50 pînă la 80 de mii iar prin anii 1971—1973 numărul lor scăzuse, potrivit unor date incomplete, la circa 25 000.

Ca aspect exterior, unii dintre falași se apropie mai mult de tipul populației locale Agau, pe cînd alții au trăsături comune tipului semitic al evreilor orientali. Unii cercetători subliniază asemănarea lor cu tipul semitic și îi consideră descendenții evreilor care au trăit în Etiopia în timpuri străvechi.

Falașii trăiesc în sudul țării, în regiunea dintre fluviul Takkaze, lacul Tana și Nilul albastru. Ei alcătuiesc sate separate construite deobicei pe virful unui deal, în apropierea unei ape curgătoare. Multe asemenea sate sînt grupate în jurul orașului Gondar, unde se află un cartier locuit exclusiv de falași. Locuiesc în colibe de lut, cu acoperiș conic. Una din colibe servește drept sinagogă (mesghid). Ocupația lor principală este agricultura, dar mulți dintre ei sînt meșteșugari, olari, țesători, fierari, zidari etc.

DAHTARA DIN SAT...

Falașii respectă prescripțiile Pentateuhului și nu se hrănesc decît cu carnea animalelor tăiate ritual de către un deservent de cult pe care-l numesc „preot”. Înainte de masă ei se spală pe mîini și recită o binecuvîntare, tot astfel și după masă. În a opta zi de la naștere își circumcid filii. Aproape în fiecare sat falași există o școală religioasă, unde un *dahtara*, un lector care a studiat scrierile sfinte dar nu a fost confirmat preot, îi învață pe copii rugăciunile, Pentateuhul, Cartea Psalmilor, toate acestea în limba gehez, limba oficială a țării. Mai târziu, în urma stabilirii legăturilor cu evreii europeni, despre a căror existență falașii nu au avut cunoștință multă vreme, s-a introdus și studierea limbii ebraice.

În cazul unui deced în familie, falașii tin după înmormîntarea (care are loc în ziua decedului sau cel mult în ziua următoare) un doliu de șapte zile, care se termină cu o masă (tazkar). Neglijarea acestei mese este considerată un mare păcat.

Falașii sînt cunoscuți pentru hărnicia, cîntea și curățenia lor. Datorită băii rituale pe care o respectă cu strictețe, etiopienii spun despre falași că „miros a apă”.

Precum am mai remarcat, falașii se consideră parte a poporului evreu, atît în ce privește originea cît și credința. Religia lor se bazează pe Biblie. Ea cuprinde pe lîngă cele 24 de cărți recunoscute și un număr de cărți apocrife ca aceea a lui Tobit, Iudit, cartea înțelepciunii lui Solomon, cartea lui Baruh. De asemenea, falașii consideră drept un text sfînt cartea lui Enoh. Talmudul nu a ajuns la

ei dar unele tradiții care corespund celor din Ghemara și Midraș pot fi înfîlțite în scrierile lor.

CAHEN ȘI SFÎNTENIA ȘABATULUI.

Falașii au preoți numiți *cahen*, care pretind că descind de la Aaron. Orice falaș dintr-o familie respectabilă și cu știința învățaturii sfinte își poate asuma funcția de preot. În fiecare regiune, preoții aleg din rîndurile lor un Mare-preot, care devine conducătorul spiritual al comunității respective.

Centrul vieții religioase falașă este *mesghid-ul* (sinagoga), împărțită de obicei în două încăperi. Una dintre ele se numește sfînta sfințelor și acolo se păstrează Tora, scrisă pe pergament, dar nu în formă de sul ci de carte. În sinagogă se celebrează șapte rugăciuni zilnice, dar majoritatea falașilor participă doar la cea de dimineață și de seară. De Șabat și de sărbători, ei petrec aproape toată ziua la sinagogă, în rugăciuni, Sfîntenia Șabatului este respectată cu strictețe.

Sărbătorile falașilor sînt stabilite pe baza unui calendar care diferă de cel etiopian și se apropie mult de cel evreiesc. De Pesah sacrifică un miel pascal și mănîncă pine nedospită. De Yom Kipur postesc, de asemenea, respectă prin post comemorarea distrugerii templului. Șofarul le este necunoscut, la fel ca și suka. Ei cred în viața de apoi și în învierea morților. Cărțile lor conțin descrieri detaliate despre răsplata ce îi așteaptă pe cei drepiți în Gan Eden și despre pedepsele la care vor fi supuși nelegiuirilor.

Falașii posedă și o literatură proprie, care constă dintr-un număr de lucrări în limba *gehez*, circulînd mai ales în manuscris. O lucrare originală este cartea „Precepte ale Șabatului” care cuprinde și legende despre crearea omului, grădina Edenului, Noah, Avraam, Moșe. Șabatul este descris ca o regină care intervine la Dumnezeu în favoarea celor ce o cîntesc și are grijă ca și cei care trăiesc în *gahanam* (iad) să aibă o zi de cîdhană.

În afară de obștea falașilor, cea mai veche și mai numeroasă, în Etiopia mai există alte două grupe comunitare evreiești. Prima, este obștea de circa 9 000 de persoane a evreilor originari din Yemen, veniți pe meleagurile etiopiene în secolele XVII—XVIII ale erei noastre. Al doilea grup comunitar, numîrînd circa 6 000 de membri, este format din coreligionarii proveniți din Europa și stabiliți acolo mai ales în timpul și imediat după cel de-al doilea război mondial.

Numărul total al evreilor din Etiopia este actualmente de circa 40 000.

M.O. BRUCAR

VESTIGII MEDIEVALE

Conducătorii comunității din Nürnberg au avut o surpriză atunci cînd au aflat, ca rezultat al cercetărilor unui istoric vest-german, că treptele scării bisericii Lorenz-Kirche, una din cele mai vechi din Bavaria, sînt vechi pietre funerare ale unui cimitir evreiesc din anii 1 300—1 400. Luîndu-se legătura cu administrația acestei biserici s-a obținut ca pietrele funerare să fie scoase și plasate în noul cimitir comunitar din Nürnberg. Majoritatea acestor vechi pietre funerare poartă inscripții din anii 1 300—1 323. Cea mai veche este aceea de pe mormîntul unui bărbat decedat într-o joi a lunii Iar din anul 5 090 (1 300)

Compania de navigație aeriană „Swissair” a editat un Ghid al restaurantelor rituale din Europa. Redactorul ghidului este d. Meir Wagner. În clișeu: coperta broșurei

UN ORAȘ DIN BAVARIA

În Aschaffenburg, oraș din Bavaria, situat pe malurile riului Main, au trăit evrei încă din anul 1147. Abraham, un prieten erudit al lui Meir ben Baruch din Rothenburg a trăit în secolul al XIII-lea în acest oraș. În referirile cu privire la suferințele evreilor din Germania, din anul 1349, anul cîmii negre, sînt menționați și cei din Aschaffenburg și din localitățile învecinate Buchen, Kilsheim, Babenhhausen, Steinheim și Miltenberg (unde încă în 1336 exista un mare cimitir). În acest timp exista în oraș o sinagogă. În anul 1349, evreii au fost expulzați din Aschaffenburg și readmiși zece ani mai târziu, cînd s-au bucurat de protecția arhiepiscopului din Mainz. Din secolul al XV-lea se cunoaște numele unui învățat, rabi Meir iar în secolul al XVI-lea a trăit acolo Simeon ben Isaac ha-Levi, autorul cărților *Devek Tov* și *Masoret ha-Mikra*. În anul 1698 s-a construit o nouă sinagogă, reconstruită în 1893.

În secolul al XVIII-lea, comunitatea din Aschaffenburg se afla sub jurisdicția rabinatului din Mainz. În această perioadă au fost abolite o serie de restricții privind comerțul evreilor. Comunitatea s-a dezvoltat, găsindu-se deseori adunările regionale ale comunităților care se ocupau de înființarea școlilor evreiești. Comunitățile din împrejurimi își îngropau morții la cimitirul din Aschaffenburg.

Anul 1807 este o dată memorabilă pentru ei dar unele tradiții care corespund celor din Ghemara și Midraș pot fi înfîlțite în scrierile lor.

tru că atunci s-a acordat pentru prima oară unui evreu dreptul de a practica croitoria în acest oraș.

Rabini iluștri care au păstorit în Aschaffenburg în secolul al XIX-lea au fost Hillel Wolf Sondheimer, Löw Neuburger, Abraham Adler și Simon Bamberger iar în secolul al XX-lea Raphael Breuer.

În 1933 locuiau în Aschaffenburg 600 de evrei. Sinagoga orașului a fost distrusă în anul 1938. În cursul celui de-al doilea război mondial 167 de evrei din Aschaffenburg au fost deportați și uciși. Doar cîțiva s-au întors.

STATISTICĂ

Date statistice publicate de forurile comunitare din Italia, arată că în această țară trăiesc actualmente 38 000 de evrei. Dintre aceștia, 22 000 sînt stabiliți la Roma, 6 000 la Milano, 7 000 sînt răspîndiți în alte șase centre mari iar 3 000 trăiesc în mici localități.

CARNET

ELI

Tot depășind firul amintirilor țirgului, era inevitabil să ajungi și la el. Mai devreme sau mai târziu, toți ajungeau la el. Cu unii sau alții dintre oamenii țirgului aveai sau nu de-a face, după cum ți-e era voia și împrejurările, pe el n-aveai cum să-l ocolești. În țirg erau multe drumuri, pe care le băteau sau nu, dar unul singur era inezorabil. Drumul care, ocolind podul de piatră, ducea către el, către Eli. Cu timpul, numele său devenise un eufemism, folosit spre a exprima ceea ce altminteri era prea dureros a spune.

— „Azi-mine va fi la Eli, se spunea în țirg despre cineva ce trăgea să moară.

Era paznic,intendent al cimitirului, mai mare peste ciocli iar în ochii țirgului un fel de personificare vie a morții. Apărea foarte rar în țirg și atunci era mereu grăbit, cum sint de obicei oamenii de la munte coboriți în vale, dornici să-și regăsească înălțimile cu care sint obișnuiți. Iși ducea viața în cimitir, în încăperea întunecoasă și cam dărăpănată de lângă poarta de fier de la intrare. El și fiică-să, femeie fără vîrstă, săracă cu duhul.

Fără vîrstă arăta și el. Nu înalt de statură, girbovit, cu o barbă enormă, căruntă, privirea răscolitoare, putea tot așa de bine să fie de 60 sau de 80 de ani. Vine o vreme cînd anii nu mai adaugă nimic chipului omenesc, e ca și cum acele timpului s-au oprit, plasîndu-l pe respectivul om în afara vremurilor.

Așa era Eli. Cunoștea cimitirul pînă în cele mai ascunse unghere. Fiecare alec, fiecare parcelă, fiecare mormint. La administrație și la comunitate existau, se înțelege, registre în care totul era trecut: și numele defunctului, și data morții, și locul mormintului. Dar Eli era mai exact și mai precis decît toate registrele laolaltă. Se întimpla să vină, uneori, cite o rudă îndepărtată și să dorească a merge la mormintul unuia despre care nu-i cunoștea nici numele întreg, nici data morții. Oamenii căutau s-o ajute, cercetau îndelung registrele, din pod erau aduse altele ieșite de mult din uz. Zadarnic. Și cînd toate căile de investigație erau epuizate, mai rămînea doar el, Eli. Asculta fără a rosti un cuvînt, doar își mișca ochii, sprincenele sale groase, cărunte, în accent circonflex, se mișcau ca două aripi filfiiitoare. La urmă, tot fără a rosti o vorbă, îl ducea pe străin la mormintul dorit.

Memoria sa neobișnuită devenise un punct de referință în țirg. Despre un copil care vădea aptitudini ieșite din comun la acest capitol, se spunea că-l va întrece pe Eli. Deocamdată nu-l întrecuse nimeni.

Paza cimitirului nu era, se înțelege, o treabă care să-i consume timpul. Vorbăreț nu era, și chiar de ar fi fost, tot n-ar fi avut cu cine pălăvrăgi, așa că se punea în mod firesc întrebarea: în ce fel își trecea zilele acolo, în mijlocul tăcerii veșnice? Întrebarea e pentru noi, nu și pentru oamenii de atunci ai țirgului. Ei știau cu toții: Eli își petrecea zilele și o mare parte a nopților aplecat peste foliantele groase talmudice. Erudiția sa era notorie.

Și așa treceau zilele și anii. Învățătura, altoită pe trunchiul viguros al tăcerii, neturburată decît foarte rar, contactul permanent cu moartea, toate acestea fuseră din moșneagul acesta un filozof. Un filozof cam empiric, dar un filozof. Nu-l citise, evident, pe Shakespeare și ca atare n-avea de unde să fi luat cunoștință de ideile nefericitului prinț danez. Dacă existau unele similitudini în gîndirea sa, de neîndoios că ajunsesă la ele pe cale empirică. Îl duseseră meditația, apropierea morții, observarea vieții despuată de haina ei de vanitate și zădărnice.

Cum am spus, în țirg venea rar și chiar atunci se arăta grăbit, nedoritor de a intra în vorbă cu oamenii. Cuvîntul său era scurt și tăios. Încă un motiv pentru care ceilalți se cam fereau de el. În rostirea lui, chiar și cuvintele obișnuite păreau a avea un înțeles ascuns, de el numai știut. Cel puțin așa li se părea celorlalți.

Unuia, care-l întrebase dacă nu simte uneori nevoia de a schimba o vorbă acolo unde-și trăiește zilele, Eli i-ar fi răspuns:

— Deasupra cimitirului cerul e nesfîrșit...

Ce a vrut să spună cu asta? Oamenii își treceau spusa de la unul la altul și nu-i prea deslușeau înțelesul.

Oamenii îl respectau și se cam fereau de el. Vorbea rar și atunci cuvîntul său părea lamă de cuțit. În fața lui toți erau deopotrivă, de parcă privirea lui exersată îi despuia de toate vestimintele zadarnice ale acestei lumi, reducîndu-l la esența lor esențială. Alții erau condescendenți, unii slugarnici chiar, cu bogătași țirgului; el, Eli, îi trata și pe aceștia în felul său lipsit de orice menajamente.

— Am la mine — așa vorbea despre cimitir, ca despre un domeniu al său, așa cum ceilalți vorbeau de curtea sau casa lor, pe Beriș Moscoviți și încă doi-trei mari bogătași. Au ajuns la mine întocmai ca și ceilalți. Bani i-au lăsat acasă, trăsură cu lacheu, la poarta cimitirului, rudele și prietenii, în pragul gropii. În groapă au fost coboriți întocmai ca și ceilalți. E drept că peste mormint feciorii au înălțat o lespede de marmură, dar pentru cel dinăuntru asta nu mai însemnă nimic...

Și ostenit și parcă nemulțumit de acest logos neobișnuit de lung, Eli dădu în lături ușa sinagogii unde se nimerise în acel ceas al inserării și o porni cu pași mari spre casă. Spre încăperea întunecoasă și cam dărăpănată de la intrarea în cimitir, unde-l aștepta o fiică săracă cu duhul și foliantele groase talmudice.

Se arăta rar și în cimitir. Cu toate acestea, știa tot ce se întîmplă acolo. Se iveau printre morminte, pe cite o alec lătrălnică, năpădită de iarbă, unde o biată văduvă, aplecată peste o lespede prăbușită, cu inscripția ștearsă de ploii și ninsori, își jelea cu lacrimi amare soarta. Îi pune a mină tremurătoare, energică totuși, pe umeri și cu prefăcută asprime o rechemă din prăpastia disperării:

— Nu turbura liniștea mortului, femeie! Destul s-a necăjit în viață, lasă-l acum să se odihnească în pace. Și tu, du-te mai bine acasă. Te așteaptă copiii. Au nevoie de tine. Aici nu e locul tău. Pleacă acasă!

Femeia tresărea, clintită din coșmarul ei și îi dădea ascultare. Se întorcea acasă, la viață, la copiii săi.

Iar el, Eli, încruntat și ursuz, se întorcea cu pași mari în încăperea sa de la intrare, unde-l așteptau foliantele deschise ale Talmudului.

VICTOR RUSU

IMPRESII DE NEUITAT

Așa cum am relatat, de curînd obștea noastră a primit vizita unei delegații a Sinagogii Mari din Tel Aviv, în frunte cu președintele ei, d. Avraam Hetroni. După încheierea vizitei, delegația a adresat o caldă scrisoare de mulțumire Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, împărțîndu-și totodată admirația pentru cele văzute. Iată un fragment din scrisoare.

„Minunatele Dv. înfăptuiri în domeniul asistenței sociale și în cel al menținerii tradiției și instituțiilor noastre religioase nu au egal în țările răspîndirii. Noi am fost încințați de cele văzute și vom căuta să le transmitem celor de aici. În Șabatul pericopel Pinhas, în prezența unei asistențe numeroase, am înfăptuit enoriașilor noștri o dare de seamă asupra vizitei noastre. Toți cei chemați la Tora au adresat cite o binecuvîntare Eminenței Voastre, precum și celorlalți conducători ai Federației Comunităților Evreiești din România.

Printre enoriași se află mulți evrei originari din România, care au urmărit cu atenție încordată cuvintele noastre de omagiere a celor ce ne înfăptuiesc acolo.

Am fost plăcut impresionați de simpatia pe care autoritățile din România o manifestă față de obștea evreiască, de primirea binevoitoare de care s-a bucurat delegația noastră, în mod deosebit din partea conducătorului Departamentului Cultelor.

Vă mai rugăm să transmiteți mulțumirile noastre membrilor corului care prin cîntece minunate a sporit frumusețea mesei de Șabat la care am avut plăcerea să luăm parte”.

Rabi Simon bar Iohai

Rabi Simon ben Iohai (în limba arameică denumit Bar-Iohai căci în această limbă bar e echivalentul cuvîntului ebraic ben, fiu iar în Mișna e numit simplu rabi Simon) a fost unul din înțelepții Sanhedrinului din Usha. A trăit în Eretz Israel în primul secol după distrugerea celui de-al doilea templu și dintr-o călăra generație a tanaților, în vremea conducerii lui raban Simon ben Gamliel, Rabi Simon era dintre elevii tineri ai lui rabi Gamliel II — președintele Sanhedrinului de la Iavne, urmașul credincios al lui rabi Iohanen ben Zacai. Era socotit drept unul din cei mai de seamă tanați ai vremii sale și drept unul din fruntașii obștei israeliene după răscoala lui Bar-Kohba.

Tatăl său, Iohai, era dintre oamenii de vază din țară și întocmai ca rabi Iehoșua ben Hanania și tovarășii de idei ai acestuia, cu două generații anterioare, și ca rabi Iehuda bar Ylai, era și el printre cei înclinați spre pace cu romanii, printre adversarii răscoalei. Și aceasta de teamă ca răscoala să nu eșueze și ca urmare situația să nu se agraveze.

Rabi Simon merse la Roma într-o misiune de interes național și datorită stăruințelor sale pe lângă autorități fu revocată interdicția respectării Șabatului și cea a circumciziunii. El s-a aflat în fruntea acțiunii pentru reînnoirea vieții obștești și a transformării Galilului în centrul ei.

Rabi Akiva aprecia mult pe acest elev strălucit al său care a învățat timp de 13 ani în ieșiva sa de la Bnei Brak. Potrivit unei versiuni cuprinse în Talmudul ierusalimitean, rabi Simon ben Iohai a fost consacrat, împreună cu colegul său rabi Meir, de către ilustrul lor maestru însuși și „din această clipă au devenit stilpi ai Torei”.

SIMHA RAZ

În pagina 12-a textul în limba ebraică.

În atenția cititorilor

Numărul următor al revistei noastre va apare la 1 septembrie 1975.

MARTIROLOGIE

La Los Angeles a apărut cartea lui Șaie Chicatov intitulată „Ani de luptă”. Volumul, însumînd peste 700 de pagini cuprinde articole și analize privind martirologia evreiască și rezistența din perioada holocaustului nazist. Unele din paginile cele mai impresionante sînt reproducerea unor jurnale inedite ale copiilor din ghetouri. Documentele fotografice reproduse sînt și ele, în cea mai mare parte, inedite.

DECESE

În perioada 11—25 iulie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Abstender Zalel (68 ani) Aleia Stăruinței 68; Șerban Sarina (68) Mircea Vodă 59; Huber Margareta (81) Cămin Berceni; Herman Isidor Ilie (73) Olteni 22; Moise Cohen (78), Cîmpul cu Flori 8; Wender Malvina (64) Maximilian Popper 37; Agatstein Roza (89) Rondă 18; Natan Etty (89) Călărași 39 A; Horenstein Țipra (89) G-ral Ipătescu 7; Barbu Victor (70) Roma 36; Goldenberg Israel (76) Plantelor 20; Mayer Chaie Hinde (77) Cobălcescu 56; Arie Ecaterina (52) Ștefan Mihăileanu 38; Meer Liba (79) Călărași 117—119; Siegler Ruhla (77) Negru Vodă 31.

Familia îndurerată amintește că s-au scurs 10 ani de la moartea aceluia ce a fost

Inginer MOSCU HEINRICH

decedat la 7 august 1965 (9 Av — 5725) în etate de 42 ani.

Păstrăm pentru totdeauna în inimile noastre sufletul lui bun.

La împlinirea a 4 ani de la săvîrșirea sa din viață, familia și prietenii își amintesc cu aceleași simțăminte de cel ce a fost

Dr. MARTIN-BUBI HARAS

O luminare aprinsă și o floare pe mormîntul său din cimitirul Filantropia.

Anuța, soție, ing. Cohn Paul, prof. Abramovici Pia, prof. Cohn Till, Dr. Abramovici Suhăr, copii, Corina, Eugen, Adrian, nepoți, anunță cu durere împlinirea, la 22 iulie, a 30 zile de la moartea scumpului lor soț, tată și bunic

CAROL COHN
din Dorohoi

Soția îndurerată amintește că s-au scurs 2 ani de la moartea aceluia ce a fost

Dr. LEO CARMELIN
București

Un gînd pios pentru sufletul lui bun.

Cu adîncă durere și în veci nemîngiați Roza și Mendel, fiică și ginere (Israel), Eliza și Mendel, fiică și ginere, Reta, Ely, Sarit și Șlomit, nepoți și stră-nepoți, frați și surori, nepoți și nepoate, anunță cu durere înfăptuirea din viață, după o lungă și grea suferință, a lui

MOISĂ COHN — Birlad
79 ani

Înmormîntarea a avut loc la cimitirul Giurgului din București, la 13 iulie 1975.

Kamilla Eisenberg anunță cu durere încetarea din viață a scumpei ei surori

HEDWIG BLEICHER
născută Wagner, soția lui Rudolf

Înmormîntarea a avut loc la Suceava, în ziua de 20 iulie 1975.

O PERSONALITATE PROEMINENTĂ A IUDAISMULUI CONTEMPORAN

Dr. Nahum Goldmann la 80 de ani

(Urmare din pag. I-a)

Comitetul Executiv al Congresului Mondial Evreiesc, printre alii, cărui principali fondatori se afla, el a tras neostenit semnalul de alarmă asupra uriașei primejdii generate de ascensiunea nazismului. Pe toți cei care cochetau cu forțele întinate ale fascismului și care credeau că aruncându-i pe evrei drept pradă se vor putea acomoda cu ele, i-a avertizat că planează pericolul unei catastrofe care nu va fi numai a iudaismului, ci și a întregii lumi. Din nefericire, aceste avertismente au fost prea puțin luate în seamă.

În anii înșingării ai holocaustului, Nahum Goldmann, împreună cu alte personalități eminente ale iudaismului, și-a concentrat toate forțele și capacitățile — și a orientat în acest sens întreaga activitate a Congresului Mondial Evreiesc — pentru a alerta opinia publică internațională despre sinistrele acțiuni hitleriste de exterminare a poporului evreu și pentru salvarea de la nimicire totală a comunităților din multe țări europene. „Documentul Riegner”, vestita telegramă prin care Congresul Mondial Evreiesc alerta cancelariile diplomatice din Londra și Washington asupra existenței macabrelor lagăre ale morții de genul Auschwitzului și asupra sinistrelor planuri naziste de așa zisă „soluționare finală a problemei evreiești” a constituit o semnificativă acțiune în acest sens. O acțiune care, din păcate, nu a avut necesarul ecou.

După coșmarul holocaustului, în fruntea Congresului Mondial Evreiesc — al cărui președinte este din anul 1956 — dr. Nahum Goldmann a desfășurat și desfășoară a prodigioasă activitate pentru perpetuarea și dezvoltarea valorilor iudaismului. El străbate fără odihnă continentele, mereu în mijlocul altor comunități evreiești, pentru a cunoaște în profunzime preocupările acestora. În acest sens este de relevat că strălucitul mesager al iudaismului mondial a vizitat în mai mult de douăzeci de țări din România datorită, de altfel, încă din anul 1934 când la orizont se profila ciuma hitleristă. Memorabilă a fost vizita făcută în primăvara anului 1967, la invitația Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, vizită care a permis înaltului oaspete să cunoască viața demnă a colectivității evreiești din Republica Socialistă România. Scurta vizită efectuată în septembrie 1974 a prilejuit dr. Goldmann un nou contact cu obștea noastră.

Această efervescentă prezență a omului de acțiune se împletește cu o mare capacitate de pătrundere a fenomenelor vieții evreiești și ale lumii contemporane.

În condițiile foarte complexe de după cel de-al doilea război mondial, dr. Nahum Goldmann, animat de o viziune largă și de nedeșimțat optimism evreiesc, a promovat ideea că este posibil și necesar ca evreii, comunitățile evreiești, să-și ducă mai departe existența în condițiile specifice din fiecare țară, menținându-și propria lor individualitate, propria credință, propriile tradiții și rămânând, totodată, cetățeni loiali ai statului în care s-au născut și în care își duc existența. Aflându-se în primele rânduri ale acțiunilor de refacere și reorganizare a vieții evreiești după marea catastrofă a holocaustului nazist, dr. Goldmann nu a obosit să sublinieze că trăind în țări cu sisteme diferite, evreii sînt interesați în cel mai înalt grad în triumful ideii coexistenței pașnice, în statornicirea unui climat de înțelegere și cooperare între popoare. De aici imperativul ca evreii să se afle alături de forțele păcii și progresului.

Aceste trăsături definitorii ale personalității și gândirii dr. Nahum Goldmann ni-l fac deosebit de stimat și prețuit noi oc, evreilor din România, obștei noastre, care dovedește că este pe deplin posibil să rămîi bun evreu și totodată cetățean devotat și loial al unui stat socialist.

„Aruncind o privire de perspectivă asupra multiplelor activități ale președintelui Congresului Mondial Evreiesc — releva într-o inspirată și sugestivă observație Eminența Sa d-l. Șef rabin dr. Moses Rosen într-o cuvîntare rostită cu prilejul vizitei stimatului oaspete în anul 1967 — ne putem da seama că ele au fost mereu dedicate acestui triplu obiectiv: emanciparea evreilor de sub jugul discriminărilor, promovarea înălțării vieții evreiești a curentelor progresiste, luptătoare pentru dreptate și, în sfîrșit, alinierea alături de forțele innoitoare, progresiste ale umanității”.

Apărător intransigent al drepturilor evreilor, dr. Goldmann a propovăduit permanent îndatorirea comunităților evreiești de a rămîne credincioase marilor idealuri ale iudaismului, de a combate

orice tendință de anchilozare, de a promova întotdeauna ideile dreptății sociale și ale progresului în toate comunitățile evreiești. El nu s-a limitat la combaterea antisemitismului și la promovarea ideilor progresiste în viața evreiască, ci a fost prezent ori de cîte ori era vorba de alinierea forțelor progresului împotriva celor ale reacțiunii. Rezoluțiile Congresului Mondial Evreiesc pentru pace și coexistență între state cu sisteme sociale diferite, pentru dezarmare generală și totală, împotriva neofascismului, colonialismului și rasismului, atestă că această organizație, sub conducerea dr. Nahum Goldmann, nu se limitează la cadrul unor preocupări specifice ci îmbrățișează, așa cum este de altfel în tradiția iudaismului, destinul întregii umanități.

Cu o mare putere de pătrundere a realităților lumii contemporane, dr. Goldmann observa într-o cuvîntare plină de elocință rostită în timpul uneia din vizitele făcute în România: „Trăim într-un secol mare, așa spune într-un secol grandios. E un secol în care întreaga omenire se află în marș. Milioane de oameni s-au trezit la o existență conștientă și nu mai vor să trăiască în condițiile și sub orînduire care erau proprii secolului al XIX-lea... Dacă problemele care frîmîntă omenirea astăzi nu vor fi soluționate pe cale pașnică se poate ajunge la o catastrofă mondială. Noi, evreii, sîntem vital interesați ca aceste probleme să fie rezolvate pe cale pașnică și sub acest aspect avem interese comune cu țările socialiste”.

În contextul problematicei actualei epoci de profunde transformări, domnia sa sublinia rolul și importanța pe care o are, în ansamblul iudaismului mondial, obștea evreiască din țările socialiste: „Trăim într-un secol dinamic, mobil, cînd continente, țări și popoare s-au trezit la o viață nouă. Lumea se schimbă literalmente sub ochii noștri și a ști să se adapteze acestei lumi în continuă schimbare este de asemenea un imperativ al vremurilor. Evreii au avut întotdeauna această facultate, despre aceasta sînt mărturie întreaga lor istorie. Ei au trăit în antichitate, au supraviețuit marilor imperii sclavagiste, au trăit în lumea fîrîmîțată a evului mediu, au știut să se adapteze condițiilor capitalismului modern și nu există nici un obstacol să depășească acest mod de existență, să continue a exista și a se dezvolta ca evrei în socialism. În definitiv noi evreii am fost din cele mai vechi timpuri animați de ideile de egalitate și dreptate socială, pe care le-au clamat cu atîta tărie profeții și vizionarii noștri... Sînt foarte satisfăcut că ideea pe care am exprimat-o cu ani în urmă că nu există nici o contradicție între existența național-evreiască și noua orînduire socială se dovedește a fi o realitate. Căci dacă, Doamne ferește, ar fi fost altfel, era spre nefericire întregul nostru popor. Aș mai adăuga că nu există nici o contradicție între loialitatea față de iudaism și loialitatea evreilor față de țara în care trăiesc, în cazul acesta față de statul socialist. O asemenea contradicție nu există și nu poate exista”.

În cuvînte pline de emoție și-a exprimat dr. Nahum Goldmann, în cuvîntările rostite cu prilejul vizitelor făcute obștei noastre ca și în luări de cuvînt în diferite foruri internaționale, satisfacția și admirația pentru viața liberă și demnă a evreimii din România, obștei noastre, libertate religioasă de care aceasta se bucură, pentru deplină posibilități ce le are de a-și menține tradițiile, credința, instituțiile. „Voi demonstrați cu elocință — sublinia domnia sa într-o cuvîntare rostită la Templul coral din București, adresîndu-se obștei noastre — că o comunitate evreiască poate exista în noile condiții create și își poate dezvolta tradițiile. Aceasta este o concluzie de mare importanță nu numai pentru dv, ci pentru întregul nostru popor. Acesta este mesajul pe care îl voi duce cu mine marilor comunități evreiești din apusul Europei, din America de Nord și de Sud”.

Dr. Nahum Goldmann este un prieten al României. La reuniunile Congresului Mondial Evreiesc — în cadrul cărui este reprezentată și obștea noastră — în alte foruri internaționale, el își manifestă prețuirea adîncă și admirația pentru realizările României, pentru politica ei externă dinamică, pătrunsă de clarviziune și răspundere pentru destinele omenirii. „România — spunea domnia sa — este în ultima vreme considerată un pionier. Prestigiul României a sporit considerabil în lume datorită politicii sale independente, așa spune — deși lucrurile bune nu au nevoie de complemente — datorită politicii sale de largire a contactelor cu toată lumea”.

Dr. Nahum Goldmann într-o convorbire cordială cu d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

MESAJE DE FELICITARE

Președintele Congresului Mondial Evreiesc, dr. Nahum Goldmann a primit, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani, telegrame de felicitare din partea unor șefi de state și a numeroase personalități proeminente ale vieții internaționale.

În telegrama adresată sărbătoritului de Președintele Republicii Socialiste România, dl. Nicolae Ceaușescu, se spune:

„Aflînd că la 10 iulie a.c. sărbătorim cea de-a 80-a aniversare a zilei Dv. de naștere, doresc să vă exprim, atît în numele poporului român cit și în numele meu personal, cele mai călduroase felicitări pentru acest mare eveniment, precum și sincere urări de fericire și mulți ani de rodnică activitate.

Apreciem contribuția pe care Dv. personal și organizația pe care o conduceți o aduce cauzei drepte a păcii între națiuni și propore, contribuție care a făcut din Dv. una din cele mai proeminente personalități ale timpului nostru.

Odată cu urările noastre vă adresăm cele mai bune salutări”.

Au trimis, de asemenea, telegrame de felicitare, Președintele Republicii Federale Germana, Walter Scheel; Cancellarul Republicii Federale Germana, Helmut Schmidt; Președintele Partidului Social Democrat din Republica Federală Germana, Willy Brandt, Președintele Knessetului, (parlamentul israelian) Ieșaiahu.

În cadrul banchetului festiv de la Geneva în onoarea sărbătoritului, dr. Gerhard Riegner, secretar general al Congresului Mondial Evreiesc a anunțat hotărîrea C.M.E. de a se institui medalia „Nahum Goldmann”, distincție ce va fi conferită unor personalități proeminente — evrei și neevrei — care contribuie la combaterea rasismului și antisemitismului, la promovarea ideilor nobile ale înțelegerii între popoare. Prima medalie a fost conferită dr-ului Nahum Goldmann.

Din ideile dr-ului Nahum Goldmann

„Celui ce mi-ar cere să definesc trăsătura esențială a poporului evreu de-a lungul istoriei sale, i-aș răspunde că aceasta a fost în toate vremurile, neconformismul. Legende și miturile unui popor pot fi deseori mai revelatoare decît faptele sale. Istoria poporului nostru începe cu legenda lui Avraam, care a părăsit marea civilizație mesopotamă nu pentru a întreprinde cuceriri teritoriale sau a dobîndi avantaje economice, ci pentru motive de ordin spiritual. Mitul personajului Avraam este profund semnificativ pentru istoria noastră. Rareori ideea a fost impulsul unei acțiuni istorice și mai rar încă s-a întîmplat ca acest impuls să dăinuască. Istoria evreilor ilustrează această a doua ipostază. Nu regii lui Israel și ai Iudeii au fost cei care au salvat poporul evreu, ci profeții, purtătorii de cuvînt ai ideii, ei au menținut iudaismul, în pofida regilor, proclamînd prioritatea valorilor morale. De-a lungul secolelor, am fost mereu un popor minoritar care nu s-a supus dictaturilor majorității și de aceea existăm și astăzi”.

(Din cuvîntarea rostită la cea de-a IV-a reuniune a Iudaismului progresist-Paris)

„Poate că unul din aspectele cele mai caracteristice ale existenței poporului evreu îl constituie raportul în care se află evreii cu popoarele lumii și poate că nu există alt popor care să fi avut atîtea contacte cu tot felul de popoare și state, religii țări și culturi. Relația evreilor cu popoarele lumii este una din caracteristicile specifice și originale ale istoriei evreilor în trecut și ale prezentului evreiesc. Ca mai toate ce se referă la evrei, e vorba și aici de ceva oarecum unic în felul său. Problematica evreiască nu poate fi înțeleasă dacă nu recunoști din capul locului că poporul evreu nu e mai bun ca alte popoare (chestiunea predestinării este o problemă teologică, asupra căreia un laic ca mine nu cutoază să-și dea părerea) și dacă nu ții seama de unicitatea și specificitatea poporului evreu în istoria universală”.

(Din cuvîntarea la inaugurarea Săptămîinii fraternității — Münster)

„Trăim în perioada cea mai revoluționară a istoriei mondiale. Niciodată în trecut nu a existat o asemenea perioadă, pentru simplul motiv că niciodată pînă azi nu a existat o istorie mondială. Cînd orașele-state ale Greciei se războiau între ele, cu mai bine de două mii de ani în urmă, țările vecine din Asia și Europa nici măcar nu știau de existența Greciei... Acum avem o singură lume. Și această lume este o lume în care sute de milioane și miliarde de oameni au căpătat glas, și cer partea lor din bogăția lumii și nu mai sînt dispuse să tolereze prezența și dominația. Este sfîrșitul perioadei coloniale. Trăim într-o vreme de grandioase schimbări revoluționare din punctul de vedere al națiunilor. Și este clar că ceea ce se întîmplă lumii ne afectează în măsură considerabilă”.

(Din cuvîntarea rostită în fața lui Board of Deputies — Londra 1971)

„Evreii au străbătut secolele și milenile, au supraviețuit tuturor vicisitudinilor cu care i-a confruntat istoria pentru că au rămas fideli tradițiilor proprii, pentru că au știut să cultive, să păstreze și să transmită de la generație la generație valorile spirituale iudaice. Rămînînd ei înșiși, credincioși religiei lor și propriului sistem de valori, evreii au știut în toate timpurile și pretutindeni să se însereze în structurile social-economice și politice diferite, dîndu-și aportul la ridicarea țărilor în care trăiau. Această facultate este tot atît de importantă azi, cînd există comunități evreiești în aproape toate țările, căci numai în Congresul Mondial Evreiesc sînt afiliate comunități din 62 de țări. Pentru destinul nostru istoric este de maximă însemnătate ca toate comunitățile evreiești, mari sau mici, să-și continue existența, menținîndu-și instituțiile, tradiția”.

(Din cuvîntarea rostită la Templul coral din București, septembrie 1974)

LICHIDAREA LAGĂRULUI „C”

de Herta Ligeti-Fuchs

Supraviețuitoare a unuia dintre lagărele de exterminare naziste pentru femei, scriitoarea Herta Ligeti-Fuchs din Tg. Mureș împărtășește în mărturiile sale document un moment din tragedia holocaustului.

Publicăm un fragment din aceste mărturii.

Lagărul „C” a fost lichidat. Nu ca celelalte două, ci discret, fără vîlvă. Nici măcar în „biouri” nu trebuia să se remarce o activitate deosebită; nu s-au făcut înregistrări la „livrare” așa ca nu trebuiau făcute scăzăminte la plecarea. Zilnic, într-un lagăr „C” defila ca de obicei. Nu numai la apel, ci în orice oră puteai auzi: „Afară din bloc! În flanc cite unul, înainte marș! Dezbrăcarea! Defilarea!” Se prezenta marfa goală, selecția se făcea în timpul defilării; un braț lăsat în jos îndepărtat, celălalt ridicat în sus, cu hainele în mînă!

Cum arătau femeile și fețele acelea, odinioară atât de îngrijite și ce-au devenit în ultimul timp! Au trecut doar 6—8 săptămîni de cînd au sosit aici și lată ca s-au și obișnuit cu noul lor aspect, au început să uite. Să uite ce-a fost odinioară. Amintirile pălesc în această nebulă de defilare. Nu mai erau în toate mințile, dar nu făceau crize de nervi, mărsăluiau înainte, în flanc cite una, dezbrăcate, brațele libere, lăsau să fie cîntărite din ochi, alese, alergau înapoi în rînd, se înclinau iar și iar. În blocuri, mai înainte de a fi fost alese pentru muncă, dacă băgau de seamă lipsa unora dintre deținute, n-aveau cum și ci ce s-a întîmplat cu ele, dacă au fost duse cu transportul sau trimise în camerele de gaze! Camere de gaze? Mai existau unele care strigau cu încăpățînare disperării: „Nu e adevărat! Mîncună! Mîncună! Nu există așa ceva!”, „Deobicei, însă, nu se discută despre camerele de gaze. De obicei subiecții discuției era a rămîne sau a pleca împreună, a scăpa de transport, a se îndepărta de acest loc nenorocit. Încotro? Asta nu avea importanță, orice alt loc era preferabil. La plecare nu primeau înapoi, nu era un loc după care să întorci capul. La despărțire nimeni nu-și lua rămas bun de la cei ce rămîneau. Lichidarea lagărului „C” se făcea de la sine. Bucuriile se goleau, în boxe era acum loc destul, puteai să te întinzi în voie. În curînd lagărul „C” va fi pustiu, cocoliile din blocuri erau dezinfectate, cine să-și mai amintească de mulțimea de femei care a locuit acolo? Cerberii din blocuri? Aceștia vor păstra cu orice preț tăcerea. Posibilitatea va cerceta zadarnic cîți au sosit în lagăr și cîți au fost expediți spre camerele de gaze sau în altă parte. Cîteva numere înregistrate înainte de a fi expediate, ca și cum ar fi sosit în ziua expediției lor. Asemenea mistificări ajutau să ascundă că a existat un asemenea lagăr, unul din cele mai mari lagăre de exterminare a femeilor din infernul lui Hitler și din întreaga istorie. Ce s-a întîmplat acolo trebuia ascuns cu desăvîrșire. De aceea lagărul nu a fost lichidat ca celelalte două, cel ceh și cel țigănesc, despre care s-au păstrat date. Povestea lagărului „C” nu va fi niciodată scrisă, ea nu va fi citită nicăieri. Dacă unele din aceste ființe nenorocite vor supraviețui, nici nu vor putea preciza ceva, vor putea doar povesti că au fost undeva în acel Auschwitz și altceva nimic. Nu vor fi luate în considerare ca martori oculari.

Blocurile se goleau. Ce comod era acum în boxe! După defilare deținutele se imbulzeau în boxe unde-l implorau pe Dumnezeu să le mîntuie de acest coșmar și să le scoată de acolo.

Hajnal rămăsese singură; surorile erau dincolo, în lagărul ceh, pustiu, iar ea aici. Potty era transportor de cadavre dincolo, ea era transportor de hîrdaie aici; așa se mai întîlneau din cînd în cînd la gardul de sîrmă; să-și mai spună cîteva cuvinte.

— „Mîine, la voi, în lagărul „C”, va fi mare selecție. Fă totul ca să scapi, fă să fi selecționată, cele alese sînt aduse la noi, o știu din sursă sigură” i-a spus Potty.

A doua zi, mare selecție. Defilează într-un lagăr „C”. Hajnal ia înțina militară, pieptul înainte, burta spîta. Își controlează mișcările brațelor, caută să se facă remarcată, nu ia în seamă că a slăbit prea mult, că-i ies coastele, că nu e „de calitate” pentru a fi luată ca vită de muncă. Cînd se află în fața domnului doctor Mengele, îl privește peste ochelari — unde putea să-i ascundă? — drept în față, în ochi: „Alege-mă!” Își dădu seama că nu a fost selecționată abia cînd

a văzut un grup îndreptat spre ieșire și ea nu se afla acolo. Ea se afla într-un grup înconjurat de cerberii lagărului, care urlau și minuiuau bastoanele de cauciuc. Era în cordonul morții dar nu o știa, știa doar că nu va fi cu surorile ei. În disperarea ei izbucni ceea ce se întîmpla foarte rar: scăpă din cordon. O luă la goană înapoi — nu se putea fugi în altă parte — se înclină din nou. Din nou se afla în fața lui Mengele, din nou îl privi cutremor: „Alege-mă de astă dată!” De astă dată el o alese ca animal de muncă. Ce gînduri i-au trecut prin mîinte, ce a simțit în timp ce mărsăluia spre poartă? Oare s-a gîndit la ceva, a simțit ceva? Caut printre strofele poemelor ei din lagăr una care ar fi putut s-o compună în acea clipă, dar care?

Printre ultimele știri ale jurnalului de la privată un zvon trecu de la una la alta: „Curînd ne întorcem acasă, curînd ne întorcem acasă, curînd se termină chinul”. Cu această lăcărare de speranță în suflet se îndreaptă spre poartă. Dar coloana nu se îndreaptă în direcția unde se află surorile ei, ci peste linia ferată, spre celălalt lagăr de femei. I-a fost oare frică? Nu. Nu s-a gîndit la gaze. Nici Sari nu s-a gîndit la camerele de gaze, deși se îndrepta spre crematoriu. Nici Rașel, Etu, Hani nu s-au gîndit la gaze. Poate că se rugau lui Dumnezeu și el le-a ascultat! Da, în acele momente se rugau și el le-a ascultat ruga. Mamele implorau: „Nu poți să fii atât de neîndurător, Doamne! Salvează-mi copilul, salvează copiii noștri! Ai făcut atîtea minuni, ai despiciat valurile Mării Roșii, ai călăuzit poporul prin deșert, nu l-ai lăsat pradă foamei și setei, nu ai retras niciodată mîna ta de pe copiii lui Israel, scoate-i și din acest infern!”

Așa implora corul mamelor. Corul mamelor asinate.

Îi auziți? Omenire, îi auzi?

Noi, care am supraviețuit, ne reculegem cu capetele plecate. Am vrea să ne reculegem la mormîntul mamelor și taților noștri, dar ei nu au mormînt. Noi nu putem decît să păstrăm jurămîntul lor:

Niciodată asta nu se va repeta! Noi, cei învăluiți de fum, cei scăpați din iadul crematoriului.

Acesta va rămîne legămîntul nostru!

Cu capete plecate, rostim requiemul!

Nu ne luăm rămas bun. Noi, cei învăluiți de fum și scăpați din infernul crematoriului.

Corul ucisilor: Atîta timp cit ești în viață nu ne uita!

Corul supraviețuitorilor: Atîta vreme cit trăim, în fiecare clipă a vieții noastre, sînteți cu noi!

Corul ucisilor: E prea puțin! Cînd voi nu veți mai fi, cine se va gîndi la noi?

Eu: Ce pot face pentru voi?

Corul ucisilor și corul supraviețuitorilor: Ia-ți pana, ia-ți inima-mîna, ia pana în mînă și scrie. Căci numai cuvîntul tipărit supraviețuiește, dăinuie în timp...

Eu: Știu.

Ambele coruri: Atunci scrie, scrie totul, nu uita nimic!

Corul ucisilor: Nu ne uita! Nu mă uita nici pe mine, nici pe mine, nu uita nimic!... Nu mă uita!...

Eu: Nu, nu vă uit!

Corul ucisilor: Acum uită-mă, uită-ne pentru o clipă, părăsește-ne pe noi, cei învăluiți de fum, înclină-te cu pioșenie în amintirea noastră!

Eu: Mă înclin.

Corul ucisilor: Părăsește-ne, caută-i pe cei în viață!

Eu: Mi-e greu să vă părăsesc.

Ambele coruri: Nu ne vom despărți nicicînd

Noi, cei învăluiți de fum

Noi, cei scăpați din infernul crematoriului.

Candelabru înropat

Atras de clipele patetice ale istoriei, Ștefan Zweig s-a oprit cu nesfîrșită înțelegere și asupra momentului tragic al distrugerii templului sfînt din Ierusalim (anul 70 e. n.), „Candelabru înropat”, din care reproducem mai jos fixează episodul cînd Menora — lumina veșnică din templu — este adusă printre trofee de război ale lui Titus, la Roma.

Soarele arzător se înălțase sus de tot, cînd evreii sosiră la Portus, unde Tibur revărsă în mare apele sale tulburi și galbene. Doar cîteva vase vandale staționau în radă: ele părăseau malul, unul după altul cu aripile desfăcute triumfal, cu plutecele încărcate cu pradă. Curînd nu mai rămăsese ancorat decît un vapor: el înghiea lacom conținutul ultimelor care. Ele se lăsau pe rînd descărcate și de fiecare dată sclavii grăbeau spre puntea de scînduri, care ducea spre vas, pîrînd pe cap sau pe umerii lor bruni, poveri grele: lăzi și cutii pline de aur, uveloare pitecoase pline cu vin. Dar oricît de mare era graba, ei nu izbuteau să mulțumească pe stăpînul vasului, așa că paznicii îi îndemneau cu lovituri de bici.

În sfîrșit, ultima căruță se apropie de galără: era carul pe care evreii îl urmaseră toată noaptea și care conținea candelabru Templului. Încercătura era acoperită cu paie și coviltire dar bătrînii o urmăreau cu ochii aprinși și un fior de nerăbdare îi cuprîndea la gîndul că vor vedea Menora. Clipa hotărîtoare sosise. Acum sau niciodată trebuia să se întîmple minunea.

Privirile copiiiului nu urmăreau pe acelea ale tovarășilor săi. Fascinat, el contempla marea, pe care n-o văzuse niciodată. Admira această oglindă fără sfîrșit, de un albastru luminos, ce se întindea pînă la linia îndepărtată, unde valurile ating cerul: acest spațiu uriaș îi părea mai mare decît cupola înstelată a nopții.

Privea cu nespăsuă bucurie jocul valurilor, care se urmăreau și se izbeau, se încălecau, și fugăreau, spumegînd ca un ris obraznic pentru a se refăce fără încetare: această mișcare veselă îl făcea să descopere o bucurie pe care n-a bănuț-o vreodată în ulița îngustă și întunecoasă a ghetoului său. Pieptul său slab de copil se umfla puternic și el l-ar fi vrut mai larg încă pentru a-l umple cu aer, pentru a lăsa inima sa tremurătoare de evreu să se îmbebe de bucurie. O dorință puternică îl împingea să se apropie de apă și să întindă brațele sale mici ca să se apropie de nesfîrșit. Mișcat la vederea acestor minuni și acestor lumini, el trăia o fericire pe care n-o resimțise niciodată. Ce senin era totul aci, cît de liber te simțai și cît de desrobite de griji! Pescărușii urcau și coborau ca niște proiectile albe, vîntul umfla alene pinzele mătăsoase ale frumosoanelor vase. Deodată, în timp ce băiatul aruncase capul înapoi închinînd ochii, pentru a sorbi mai adînc aerul proaspăt și sărat, fraza pe care o auzise noaptea trecută îi reveni în mîinte: „La început Domnul a creat cerul și pămîntul”. Și numele Domnului pe care părinții și cei bătrîni îl rostiseră în ajun, îi apărîu prin de semnificație și adevăr.

Un tipăt îl făcu să tresară. Erau cei unsprezece bătrîni care scoseră strigătul ca unul singur. Copilul se refugie spre ei. Se ridicase coviltirul ultimei căruțe și în clipa în care sclavii berberi se aplecară pentru a scoate o statuie de argint a Herei, cîntărid mai multe chintale, unul din ei împinse brutal cu piciorul candelabru care-i stătea în drum. Acesta căzu și se rostogoli pe pămînt, în morcîră, sub picioarele calilor. În urma acestei profanări a sfîntului simbol, pe care-l contempla Moșe, pe care-l binecuvîntase Aron și care împodobește tabelele Celui Vecinic în Templul lui Șlomo, ieși urletul de groază din gîtlejul bătrînilor. Sclavii negri ridicară curioși capul. Ei nu înțelegeau de ce acești bătrîni stupizi scoateau țipete atît de pătrunzătoare și de ce se țineau de braț, alcătuiind un lanț viu și dureros: nu li se făcuse nici un rău. Dar biciul paznicului și fîchii spațelor lor gol și ei afundară din nou minile în patele căruței ca să scoată o coloană strălucitoare de porfir, apoi o enormă statuie al cărei gît și picioare erau cuprinse cu o funie, statuie pe care o aruncară pe bord ca o bucată de carne la măcelărie. Căruța se golia din ce în ce mai repede. Menora cea vecinică zăcea încă la picioarele carului, ascunsă pe jumătate de o roată. Și bătrînii, cari se sprijineau unul pe altii, fremătau sub apăsarea unei nădejdi comune. Poate că nu vor mai vedea Menora! Minunea și eliberarea puteau să se întîmple în ultima clipă! Dar unul din sclavi văzu candelabru! îl apucă și-l puse pe spate. Astfel expus soarelui el scînteia, lumina și părea mai strălucitor: pentru întîia oară

în viață, bătrînii vedeau odorul sfînt, pe care poporul lor îl pierduse.

Dar vai! Era în clipa în care ei contemplant simbolul scump care-i părăsea. Negrul proptea pe umerii săi mari candelabru de aur, grăbindu-se către puntea care se clătina: încă doi-trei pași și Menora va dispărea pentru totdeauna. Parcă atrași de o putere ascunsă, bătrînii fugiră pînă la pasarelă, fără a se opri: ochii lor erau înecați în lacrimi și cuvintele neînțelese leșeau din gura lor. Ei înaintau, clătîndu-se pe picioare ca oamenii beți, o privirea pierdută, buza lacomă de a depune un sărut pios pe relicvă. Numai rabi Eliezer rămînea senin în mijlocul durerii. Mîna lui strîngea mîna copilului cu atîta putere încît acesta scose un țipăt.

— Privește, privește, îi spuse el, tu vei fi ultimul care ai văzut candelabru! Tu vei da mărturie că ne-a fost luat!

Beniamin nu înțelegea cuvintele pe care le asculta. Dar el resimțea în fundul inimii suferința celorlalți și ghicea că se făptuiesc o nedreptate. O minie copilărească îi cuprinsese. Fără să știe ce făcea se eliberă de strînsoroarea rabinului și porni în urmărirea negrului care tocmai urca puntea, clătîndu-se sub apăsătoare povară. Nu, nu se clădea cu acest străluc la candelabru! Fără să ghindească tăbări pe uriaș pentru a-l smulge pradă.

Sub apăsarea greutății sclavului se cutremură la această neașteptată lovitură. Desigur un copil se apropia de el, dar cum se străduia să-și păstreze echilibrul pe puntea îngustă ce se clătina, se clătina și căzu, antrenînd cu el și pe Beniamin. În același timp, candelabru îl scăpă și se prăbuși peste brațul micului agresor, care resimți o durere îngrozitoare: i se părea că oasele și carnea îl fuseseră strivite și scoate țipete sfîșietoare. Dar ele fură acoperite de vacarmul general. Toată lumea uria, evreii, de groază, la vederea acestui nou sacrilegiu: Menora sfîntă tăvălîndu-se pe pămînt pentru a doua oară; vandali de minie, de la înălțimea vasului lor. Paznicul sosi și izgoni pe bătrînii. Furios, negrul izbi cu piciorul copilul care gemea: el saltă iar candelabru pe umeri și-l duse repede pe bord.

Bătrînii nu mai urmăreau pe Beniamin. Nimeni nu văzu că se rostogolea pe jos urînit, căci ei nu primeau jos. N-aveau ochi decît pentru candelabru, care urca în această clipă puntea pe umerii sclavului. Primeau spre cele șapte cure ale sale ca la o jertfă. Ei fremătau vîndînd acești străini răpîndu-l cu atîta nepăsare între alte prăzi. Apoi un șuerat ascuțit răsună, lanțul ancorei zăngani și din fundul nevăzut al corăbiei unde lopătarii erau alinați pe bănci, se ridicară patruzeci de lopeti, pentru a bate apa cu o mișcare hotărîtoare și regulată. Vasul se mișcă deodată. Un val de spumă albă spălă puntea navei și ea se îndepărtă, alunecînd pe apă cu un zgomot ușor; lemnul acesta brun urca și cobora pe valuri ca o ființă vie. Galera cu pinzele umflate de vînt leșea în linie dreaptă din radă spre larg.

Bătrînii primeau vasul dispărînd. Ei se prinseseră iar de minii și tremurau din nou. Nădăjduiseră, mereu, fără a mărturisii, că o minune mai era posibilă. Dar galera continua să spintece undele: cu cît se micșora silueta ei în depărtare, cu atît se micșorau nădejile lor iar inimile se pierdeau în oceanul tristeții. Iată că vasul nu se vedea mai mare decît aripile unui pescăruș. În sfîrșit, lacrimile întunecară vederea lor și nu mai vedeau decît imensitatea albastră. Nici o nădejde! Candelabru pierdut pentru totdeauna, reîncepea călătoriile sale vecinice îndepărtate!

Abia atunci, întorcînd ochii dinspre mare, își amintiră de Beniamin care cu brațul rupt zăcea pe locul unde candelabru îl doborîse și se vălă. Îndușoșor. Ridicînd se rînit și-l culcă pe o targă improvizată. Toți se rusinară că acest copil făcuse ceea ce nici unul nu îndrăznise. Abtalion se temea de clipa cînd va readuce pe nepotul schilod soției și ficei sale. Dar Eliezer cel vecinic senin îi minșie și spuse: — Nu vă lamentați și nu plîngeți! Amintiți-vă că e scris: Dumnezeu a făcut să moară omul care sustinuse chivotul cu minile sale, pentru că el nu vrea ca noi să atingem lucrurile sfînte. Dar el a crutat acest copil și nu l-a lovit decît mîna. Poate că în această suferință este o binecuvîntare și o predestinație.

Apoi, aplecîndu-se cu dragoste asupra copilului care scîncea îi spuse aceste cuvinte de încurajare:

— Nu lupta împotriva suferinței, reține durerea în tine. Ți s-a întîmplat ceva ne mai auzit; ai atîns odorul sfînt și dacă trupul tău a fost lovit, viața ți-a fost crăpată. Poate că această suferință a făcut din tine un ales și există un sens ascuns în destinul tău.

...și ce spune

Rași?

O scriere ebraică cu contururi gotice, pe marginea textelor biblice și talmudice: este comentariul indispensabil al eruditului din Champagne, care a luminat sensul ascuns în inima cuvintelor, în culele frazelor. Învățătorului, eruditului de la Champagne, lui Rași, îi este dedicat un volum de studii și eseuri, operă colectivă a unui grup de specialiști din Franța. Reproducăm după revista L'Arche un fragment din eseu lui Manès Sperber, cuprins în amintitul volum.

La vârsta de trei ani, micuții din orașel învățau la heder să identifice literele ebraice spre a putea citi și alte rugăciuni decât cele pe care le învățaseră pe de rost și le spuneau seara și dimineața. Un an mai târziu, eram învățați să traducem o parte din pericopa săptăminală a Torei. În sfârșit, la patru ani și jumătate sau puțin mai târziu, am fost considerat demn să descifrez comentariile lui Rași. Mi s-a dat a înțelege că de aici încolo nu voi studia nici un rînd din Pentateuh sau din Profeți fără să caut explicații în Rași.

Rași

Desigur, aveam să cunosc mai târziu alți exegeți, dar — așa cum mi s-a explicat atunci, la primii pași în tainele Talmudului — fără Rabenu Șlomo, fiul lui Itzhak, născut la Troyes în Franța, fără acest More Morenu, acest învățător al învățătorilor, există riscul să te rătăcești, să nu înțelegi pe deplin sensul cuvintelor și să nu descoperi semnificațiile profunde ale fiecărui fapt. În plus, există riscul de a ignora referirile și aluziile, adesea aproape imperceptibile, atât de abundente în textele sfinte.

Acest erudit din Champagne, atât de îndepărtat de noi în timp și în spațiu, rămâne atât de aproape, atât de prezent pretutindeni unde elevii din heder se apleacă asupra Bibliei sau Talmudului. În acei ani tineri de studiu, mi se părea că el este cu noi, luminându-ne drumul adesea anevoios în descifrarea sensurilor învățăturii, sprijinitor generos al eforturilor noastre de pătrundere a tainelor scrierilor sfinte, meritându-și în fiecare zi titlul de More Morenu.

„Și ce spune Rași?” Melamedul ne intrerupea mereu din lectura pericopei prin aceste cuvinte care, la început, ne intimidau asemenea unei probe la care ești supus fără a fi pregătit pe deplin. Privirile noastre păreau atunci literele mari ale textului biblic sau talmudic pentru a se opri asupra curioasei scrieri cu mici semne cvasi-gotice, aceste caractere specifice tuturor edițiilor comentariilor lui Rași.

UN VITICULTOR DIN CHAMPAGNE

În prezent, la șase decenii de la această experiență de viață, pot retrăi cu ușurință primele mele întâlniri, de mic elev,

Troyes: Strada Rași...

cu marele comentator talmudist, cu interpretările și explicațiile sale, cu întrebările ridicate de el, cu exegezele sale adesea surprinzătoare. Și regăsim impresia de covârșitor și straniu provocată de imaginea grafică a acestor linii dense și mărunt, plasate în josul paginilor. Efect durabil: în anul 1949 m-am inspirat din scriitura Rași pentru a sugera desenarea literelor titlului para-biblic al copertei primului meu roman publicat în Franța...

Din secolul al XI-lea, Rași, acest viticultor din Champagne cu spirit enciclopedic, făcea cunoscute vocabule franceze evreilor răspîndiți în lume. *Be-laaz* — acest termen semnală un cuvânt neevreiesc, aproape întotdeauna roman și cel mai adesea francez; Rași îl folosea pentru a preciza sensul unei expresii ebraice. Noi recitam aceste vocabule franceze cu aceeași pietate ca și textele sfinte, noi toți, evrei din Europa centrală sau răsăriteană. Aceste cuvinte, departe de a ne explica vre-un lucru ne provocau mai degrabă nedumeriri, nouă, care traducem fără greutate cuvintele ebraice în idiş sau germană. În cea mai mare parte a cazurilor, era vorba de termeni tehnici folosiți mai ales în Champagne în domeniile cele mai diverse: arhitectură, medicină, agricultură și viticultură. Toate aceste cuvinte *Be-laaz* nu făceau decât să ne agaseze la început, deoarece în loc să ne facă textul mai clar și mai transparent, ni-l făceau de neînțeles. Mai târziu, însă, am descoperit în ele ceea ce ar putea fi astăzi definit ca o poezie absolută. Rași, care știa tot și spunea totul despre toate, îmi apărea ca purtător al unui mesaj poetic plin de semnificații, al unui mesaj de caldă umanitate. Declamînd cu voce tare cuvinte, incorect pronunțate ca: *eschuse, escharpin, menuisier, lates, apareillur*, eu le transformam într-o poezie secretă, care îmi apărea cu atât mai seducătoare cu cât cuvintele rămăneau indescifrabile.

Cînd, în pragul adolescenței, am abandonat studiile iudaice, cunoștințele mele nu ajungeau decât pentru a-mi hrăni un scepticism ironic în legătură cu tot ceea ce m-a învățat orașelul, inclusiv în legă-

tură cu Rași și cu exegezele sale pe care atunci eram tentat să le consider jocuri de spirit îndrăznețe dar gratuite. Desigur, imensele sale cunoștințe și prodigioasa sa ingeniozitate mă fermecau ca și în anii copilăriei, dar am încetat să le mai verez și să mai cred în utilitatea sau necesitatea învățăturii sale. De fapt insuficiența culturii mele evreiești mă împiedica în acea perioadă a vieții să măsoz incomparabilă însemnătate a operei vaste a rabinului din Troyes, afit pentru evreii din evul mediu cit și pentru cei de astăzi, ca și pentru erudiții nevrei care puteau, grație lui, să învețe arta de a citi Biblia și de a o traduce.

PSIHOLIGIA PROFUNZIMILOR

Ar fi, din rațiuni foarte evidente, o eroare să pretinzi că Rași este pentru învățămîntul iudaic ceea ce Platon este pentru filosofia socratică. În schimb, poți lesne dovedi — și acest lucru îl face volumul de studii și eseuri la elaborarea căruia am avut onoare să particip — că Rași a descoperit nenumărate porți secrete pe care le-a deschis cu chei construite de el însuși, chei pe care le-a oferit cu dărnice tuturor celor care vor să sesizeze, să-și explice tot ce ascunde și implică un cuvînt, o expresie oricît de banală în aparență. Este vorba de căutarea semnificațiilor ascunse în culele unui cuvînt sau ale unei fraze, ținînd cont de stratificarea lor. Eruditul din Troyes ne demonstrează cu strălucire că nu găsim adevărul decât acolo unde el ne așteaptă — în profunzimii.

Mi se pare evidentă o realitate istorică: Rași, care a educat și instruit nenumărați evrei de-a lungul ultimilor 900 de ani, a format spiritul savanților lor care au fundat această „Jewish science” care este psihologia profunzimilor interpretative din zilele noastre. Psihologia modernă, în tot ce are mai valoros, mai durabil și afit izvorul în acele *iesivot* medievale din Renania, unde tînărul Rași și-a găsit învățătorii. Mai tîrziu, geniul său ermenutic dădea contur acelei opere monumentale care nu conțenește a da răspunsuri la întrebarea „Și ce spune Rași?”. Glasul său continuă a răsună și a ne învăța, scurgerea secolelor n-a putut-o slăbi.

CEEAA CE ÎI DATORĂM...

Rabenu Șlomo ben Itzhak, născut în anul 1040, a trăit deteriorarea constantă a condiției evreiești, pretutindeni în țările Europei. Chiar înainte de declanșarea primei cruciade, bande de jefuitori și asasini se puseseră în mișcare sub pretextul eliberării Ierusalimului de sub musulmani; cea mai mare parte dintre ei nu au ajuns nici o dată la Constantinopol, dar au reușit să distrugă comunitățile evreiești din ținuturile pe unde treceau, printre care și cea din Renania. Contemporan extrem de sensibil al acestei catastrofe, Rași își continua opera și, desăvîrșind-o, îi învăța pe evrei să gîndească și să se afirme în acea credință pentru care ațitia înaintași au murit. El credea, el știa că grație acestei credințe iudaismul a supraviețuit și va supraviețui mileniilor fără a-și pierde identitatea.

Îmi place să mă gîndesc la Rași și o fac mereu fără scepticismul ironic al anilor mei tineri. În prezent, după ce am trecut prin tragedia holocaustului nazist, știm mai bine ca înainte ce îi datorăm eruditului din Troyes.

Ca și lui Iohanan ben Zakai, îi datorăm lui Rași, More Morenu, această victorie

Institutul de iudaistică de la Viena

Institutul de iudaistică de pe lângă Universitatea din Viena și-a sărbătorit recent cea de-a 10-a aniversare.

De fapt, activitatea de studiere a iudaisticii a început la universitatea vieneză cu mult înainte de înființarea institutului specializat. În perioada dintre cele două răboaie mondiale, facultățile de litere și filosofie ale prestigioasei universități au inclus în planurile de învățămînt prelegeri asupra unor variate teme de istorie, cultură și gîndire iudaică, ținute de erudiți cu renume din Austria și din mari centre spirituale ale lumii. Această tradiție a fost reluată în primii ani de după cel de-al doilea război mondial.

Studierea sistematică a iudaisticii a început în anul 1949, o dată cu introducerea în cadrul facultății de filosofie a unui curs special, însumînd cinci ore săptămînal. Dat fiind interesul manifestat de studenți, cursurile de iudaistică, desfășurate sub conducerea prof. dr. Kurt Schubert, au ajuns în anul 1958 la un volum de zece ore săptămînal.

În anul universitar 1959—1960, la propunerea facultății de filosofie de pe lângă Ministerul culturii ale Austriei, s-a înființat o catedră specializată de iudaistică în cadrul Institutului de orientalistă al universității vieneze. Cîțiva ani mai tîrziu, în ianuarie 1965, lua ființă Institutul de iudaistică de pe lângă universitatea din Viena, instituție universitară autonomă. Din acel moment, studiarea iudaisticii a fost scoasă de sub tutela Institutului de orientalistă.

În anul 1971, noul Institut s-a mutat într-o clădire proprie din vecinătatea imediată a universității, activitatea sa dezvoltîndu-se și diversificîndu-se. S-a lărgit mult aria tematică a studiilor, programul atîngînd un volum de 39 de ore săptămînal. În anul de învățămînt 1973—1974 a luat ființă un nou cerc de studii avînd ca temă „Evreii din Europa și limba idiş”. Actualmente, programul prevede 52 de ore de predare săptămînal. Printre universitarii care țin cursuri sau cicluri de prelegeri figurează și somități în materie din străinătate, ca profesorii dr. Marie și Ernst Simon de la Universitatea Humboldt din Berlin, profesor dr. Saul Paolo Colibi din Ierusalim, profesor dr. Hanoch Avenary de la Universitatea ebraică, ș.a.

Laborioasa activitate de studiere a iudaisticii în cadrul universității vieneze își vedește rodnicia în solida pregătire ce o asigură absolvenților. Mulți dintre cei care au frecventat cursurile de iudaistică la Viena se afirmă ca cercetători și promotori de valoare în acest domeniu.

Opera de cercetare și studiere a celor mai diferite laturi ale iudaisticii în cadrul Institutului vienez își găsește reflectarea și în faptul că o serie de lucrări și prelegeri elaborate de profesori și studenți au văzut lumina tiparului. Două volume intitulate „Manuscrisele de la Marea Moartă” de dr. Johann Maier, apărute în editura Ernst Reinhard Verlag din München, înmănușiază dizertațiile autorului, ținute în cadrul seminarilor universitare. În anul 1972, o editură vieneză a tipărit dizertațiile dr. Hellwig, sub titlul „Antisemitismul confesional în Austria secolului al XIX-lea”. Editura Otto Müller din Salzburg a publicat la rîndul ei multe dintre prelegerile ținute de titularii catedrelor Institutului.

În cadrul asociației culturale „Muzeul iudaic austriac”, înființată din inițiativa Institutului de iudaistică, au loc anual, începînd din anul 1970, sesiuni de studii în cadrul cărora se prezintă expuneri și se dezbate probleme de iudaistică. Dintre temele cărora le-au fost consacrate aceste reuniuni științifice amintim: „Istoria iudaismului”, „Existența iudaică în diaspora”, „Cultura și arta iudaică”, „Iudaismul la finele antichității și arta pre-cres-tină”.

RECITAL DE POEZIE IDIȘ

Un grup de actori ai ansamblurilor evreiești din New York au prezentat un recital de poezie idiş în mai multe țări din America latină. Turneul a cuprins următoarele state: Mexic, Columbia, Guatemala, Jamaica, Ecuador, Peru, Brazilia și Chile. Și cu acest prilej s-a vădit faptul că populația evreiască arată interes pentru arta și cuvîntul în limba idiş.

Noblețe și tragism

Periodicul britanic *The Religious Experience of Mankind* (Experiența religioasă a omenirii) publică un studiu intitulat „Experiența religioasă evreiască”. În acest studiu, elaborat în cadrul departamentului de studii religioase al Universității Lancaster, se spune printre altele:

„Experiența religioasă evreiască a fost caracterizată de-a lungul istoriei de noblețe și tragism. De la căderea Ierusalimului, în 586 î.e.n., evreii au avut de suferit în diferitele țări în care s-au aflat persecuții teribile ce au culminat cu genocidul făptuit de nașiști. Este remarcabil că au supraviețuit, dar și mai remarcabil este faptul că religia lor a continuat să fie nutrită de monoteismul de înaltă etică al profeților. Ei și-au menținut speranța într-o evoluție a evenimentelor spre un viitor fericit al întregii omeniri. Pentru menținerea comunității, mesianismul a fost indispensabil.

Ritualul religiei mozaice, stabilit cu rigoare și complexitate în perioada imediat următoare exilului, a fost o sursă puternică de coeziune și supraviețuire prin cele mai mari vicisitudini pe care le-a avut de înfruntat un popor. Fiind integrat în instituțiile sociale ale comunității, acest ritual i-a dat posibilitate și forța necesară să se opună influențelor

violente din afară. El le-a asigurat evreilor idealul unei vieți sfinte, dar nicidecum ascetice. Dacă adesea evreii au fost constrînși să trăiască izolați de lume, închiși în ghetouri, crezul lor nu a fost nicînd acela al izolării de restul lumii. Eesenii, care au încercat această soluție, au pierit de mult și nu au lăsat nici o urmă remarcabilă în tradiția evreiască. Chiar misticii evrei, care au pus accentul pe ascetism și negarea laturii trupești a omului, nu au fost niciodată înclinăți spre idealul monahal.

În aceasta se poate vedea influența activă a lui Moise și a profeților. Venerația față de Dumnezeu nu implică fuga de lume. Și aceasta din două motive. Primul: Dumnezeu e bun și la fel creatia sa; un creator omnipotent nu ar fi creat o lume coruptă, chiar dacă ici-colo frumusețea acestei lumi este umbră de faptele rele ale unora dintre oameni. Al doilea motiv: Dumnezeu lui Moise și al profeților este un Dumnezeu al bîndății și al dreptății sociale; religia lui îi îndeamnă pe oameni să acționeze împotriva vicisitudinilor și pentru corectarea a ceea ce este imperfect și nedrept. Acest precept constituie partea cea mai profundă a credinței care a dat lumii un monoteism luminat”.

CULEGERE

Rabinul Robert Gordis din Statele Unite a pregătit pentru tipar o culegere de studii asupra profeților și erudiților evrei, studii apărute în ultimele decenii în diferite țări ale lumii. În prima parte a culegerii sunt reunite studii și eseuri care examinează Biblia în lumina cercetărilor contemporane și a unor recente descoperiri arheologice. În cea de-a

naziste, Lutz a contribuit la salvarea a mii de evrei din Ungaria, procurându-le acte și ascunzătorii sigure.

INAUGURARE

O festivitate a marcat inaugurarea noilor săli ale Muzeului istoric iudaic din Amsterdam. Panglica inaugurală a fost tăiată de primarul marelui oraș olandez, care a ținut să releve în alocuțiunea sa că muzeul se înscrie „printre cele mai prestigioase instituții de acest gen din Olanda”.

Inițiat în anul 1935 de personalități ale obștei evreiești a orașului, muzeul, care ocupă o clădire cu trei etaje, deține un mare număr de exponate oglindind viața comunității din Amsterdam și din țară, de-a lungul timpurilor. În timpul celui de-al doilea război mondial, nașiștii au jefuit multe din colecțiile aflate aici. După eliberare, parte din exponatele sustrate au fost recuperate. Vechilor colecții li s-au adăugat în ultimii ani noi exponate, astfel încât a fost necesară amenajarea unor noi săli.

HAGADA

Într-o colecție particulară din orașul turcesc Izmir a fost descoperită o Hagada originală, din secolul al VIII-lea. Manuscrisul conține ca anexă recomandări privind desfășurarea Sederului, redactate în limba ebraică.

IN MEMORIAM

S-a stins din viață epigrafistul și orientalistul de renume mondial David Dringer. Născut într-o familie sefardă din Italia, profesorul Dringer s-a ilustrat ca una din cele mai înalte autorități

stiri

doua parte, sunt înmănușate studii care relevă modul în care marii gânditori ai antichității iudaice au dezbătut probleme ce se vădesc acum de mare actualitate. Culegerea conține studii aprofundate asupra profeților Amos, Hosea, Ieșaiahu și Miha.

OMAGIU

În cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea a 30 de ani de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, în arondismentul parizian Trappes a fost inaugurată o nouă școală care a primit numele Annei Frank. La festivitatea inaugurării, primarul arondismentului dl. Bernard Hugo a relevat că această inițiativă a municipalității constituie un omagiu adus memoriei martirilor holocaustului nazist.

Amintirea tinerei din Amsterdam asasinată de nașiști a fost omagiată și perpetuată și în alt colț al Europei, în Suedia. În cadrul unei ceremonii care s-a desfășurat recent la Stockholm, municipalitatea arondismentului Wräden a dat unei străzi numele Annei Frank.

VOLUM

Cunoscutul arheolog, prof. dr. Harry Frank, a publicat în editura Harper and Row din New York volumul „Descoperirea lumii biblice”. Autorul „repovestește” Biblia în lumina celor mai recente descoperiri arheologice și ale cercetării istorice. Textului bogat (volumul totalizează peste 600 de pagini) i se adaugă numeroase fotografii color și alb-negru, hărți, planuri ale orașelor străvechi din Țara sfântă, diagrame explicative. Lucrarea profesorului Frank reprezintă un util auxiliar pentru cei ce se ocupă cu studiul Bibliei.

CEREMONIE

Cu prilejul împlinirii a trei decenii de la terminarea celui de-al doilea război mondial, obștea evreiască din Budapesta a omagiat, în cadrul unei ceremonii comemorative, memoria fostului comandant general al Elveției în capitala ungară, Charles Lutz. În timpul ocupației

REPRODUCERE

Un șlefuitor de diamante din Israel, Moșe Levin, a hotărât într-o zi să renunțe la exercitarea profesiei lui spre a se dedica unei preocupări inedite: el și-a propus să realizeze o reproducere perfectă a Sfintei Sfințelor, așa cum este descrisă în versetele din Exodul. Levin nu s-a mărginit să respecte cu strictețe proporțiile sanctuarului biblic ci a folosit cu cea mai mare scrupulozitate toate materialele prescrise în Biblie pentru construirea acestui sanctuar. După o muncă de mare mîgală de cîțiva ani, a reușit să finiseze reproducerea Sfintei

Sfintelor, reproducere pe care specialiștii o consideră perfectă.

Un album intitulat „Mlekhet Hamishkan” prezintă fotografii color ale reproducerii realizate de Moșe Levin, însoțite de textele biblice care descriu în detaliu toate particularitățile Sfintelor.

CANTOR

Cunoscutul cantor Nahum Malik din Anvers (Belgia) a întreprins recent un turneu în Statele Unite ale Americii, unde a oficiat în mai multe sinagogi, emoționând enoriașii prin înaltele calități de tenor ale vocii sale și prin măiestrie.

Cantorul Malik s-a născut la Botoșani ca fiu al rabinului Haim Malik, a locuit la Vișeu (Maramureș), a studiat la Sighet. În ultimul deceniu, funcționează ca prim cantor al Congregației Mah-zikei Hadat din Anvers.

BIBLIOTECA

În capitala Republicii Democrate Germane, Berlin, a luat recent ființă o bibliotecă iudaică. Biblioteca posedă valoroase opere pe teme privind istoria literaturii evreiești, filozofia veche și modernă iudaică, istoria comunităților evreiești. Beletristica evreiască este și ea bogat reprezentată.

COMITET

La New York a luat ființă un „Comitet evreiesc împotriva foametei în lume”. Activitatea sa se bazează pe tradițiile iudaice de a ajuta pe cei aflați în suferință. Comitetul va colecta bani și alimente spre a fi expediate în acele regiuni ale lumii unde bintuie flagelul foametei.

REEDITARE

La München (Republica Federală Germania) se află în curs de tipărire o ediție-facsimil a Talmudului babilonian. Imprimarea se face după unicul manuscris original care s-a păstrat.

MANUSCRISE

Rabinul Șlomo David Sason din Anglia deține una din cele mai mari colecții particulare de manuscrise ebraice. Ea cuprinde o perioadă de o mie de ani, multe din aceste manuscrise nefiind pînă în prezent tipărite. Printre alte piese rare, în această colecție se află: Biblia cu 359 de ilustrații a desenatorului Elișa ben Avram Benevisti (1325), biblia Șem Tov din secolul al XIV-lea, manuscrise ale unor cărți de rugăciuni etc.

IMPRIMARE

Continuă imprimarea Talmudului în limba spaniolă. Pînă acum au apărut 8 volume, urmînd să apară treptat și celelalte 20 de volume. Inițiativa aceasta urmărește punerea la îndemîna cunoscătorilor limbii spaniole din Europa și America latină a acestei opere capitale a iudaismului.

SEMINAR

La Londra a avut loc un seminar consacrat traducerilor în idîș a cârților de rugăciuni (Sidurim). Asemenea traduceri au început să fie efectuate încă din secolul al XVII-lea, pentru a permite credincioșilor care nu cunoșteau decît idîșul să înțeleagă rugăciunile pe care le rosteau în ebraică.

Participanții la seminar au dezbătut modalitățile de îmbunătățire a traducerilor. Dr. Bernard Homa, istoric al instituțiilor religioase ale evreilor din Anglia, a prezentat o comparație a mai multor texte traduse din Sidur, subliniind diferențele de interpretare, mulți dintre traducători avînd obiceiul să introducă propriile explicații și interpretări în traducerea textului original.

MONEDA

Într-o colecție particulară din Washington a fost găsită o monedă de un șfert de șekel, emisă în timpul războiului iudeilor din anii 60—70. Această monedă este

singura care s-a păstrat pînă azi din toată emisiunea.

MANIFESTARE

Comunitatea evreiască din Berlinul occidental a dedicat o seară culturală poetului și compozitorului Mordehai Gebirtig. Acesta s-a ocupat la început cu cercetarea muzicii populare evreiești, pentru ca mai tîrziu să devină compozitor, creînd atît muzică cit și textul cîntecelor sale. Compozițiile lui Gebirtig au fost publicate prima oară în 1936 și apoi reeditate în 1942, 1948 și 1970. Cel mai cunoscut dintre cîntecele sale este „Unser steitl brent” (Arde tîrgușorul nostru), scris în anii prigoanei naziste. Acest cîntec a devenit un adevărat imn al victimelor din lagăre și ghetouri.

Compozitorul a fost ucis de nașiști în anul 1942, în ghetoul din Cracovia. Ultimele sale cîntece, compuse acolo, au putut fi salvate. Ele au apărut în 1967 într-un volum special cu textele în idîș și ebraică.

CARTE

„Alimentația rituală evreiască” este titlul unei lucrări în două volume, scrisă de dr. I. Grünfeld și apărută în editura Sconcin Press. Autorul arată că respectarea alimentației rituale este inclusă în categoria prescripțiilor de natură divină, obligatorii. El scoate în evidență rolul important pe care l-a avut respectarea acestor prescripții în păstrarea comunităților evreiești.

MIDRAȘ

Iehuda Goldin a publicat o traducere în engleză a cărții Shirta, cea de-a treia parte din Mechilta. Este un midraș despre cîntarea lui Moșe, așa cum e relatată în capitולul XV din Exodul.

În prefață, Goldin vorbește despre originea poemului biblic și despre traduceri existente pînă acum. Volumul, avînd subtitlul „Comentariul unui comentariu” a apărut în editura Yale University Press.

DONAȚIE

D-na Miriam Fraenkel, fiica cunoscutului poet și eseist B. J. Bialostotski, a donat bibliotecii Institutului de studii evreiești YWO o colecție de cărți care aparțin lui în trecut tatălui său și care cuprinde cărțile de beletristică apărute în limba idîș în Statele Unite în primele cinci decenii ale secolului nostru.

אין דער יידישער וועלט

ר"ר נחום גאלדמאן לגבורות

(סוף פון זייט 10)

גרעניצט זיך וישט בלויז צו די ספעציעלע יידישע פראבלעמען, נאך נעמט ארום, אזוי ווי ס'איז די יידישע טראדיציע, דעם גורל פון דער גאנצער מענטשהייט. מיט א גרויסן כוח אריינצודרינגען אין דערמאנענע פראבלעמען, וועלט, האט זיך גאלדמאן געוואלט אין איינער פון זיינע געלונגענע רעדעס געהאלטן. בעת זיין באזוך אין יאר 1967: „מיר לעבן אין א גרויסן יארהונדערט, און וואלט געזאגט אין א גראדעווען יארהונדערט. ס'איז א יארהונדערט אין וועלכן זי גאנצע מענטש-הייט געפינט זיך אין מארש. מיליאנען מענטשן האבן זיך דעוואכט צו א באוואוסט-זיניקער עקזיסטענץ און ווילן מער נישט לעבן אין די באדינגונגען און אין אן גרע-דענונג וואס איז געווען צוגעפאסט צום ניינצטן יארהונדערט... אויב די פראבלעמען וואס באשעפטיגן היינט די מענטשהייט וועלן נישט געלייזט ווערן אויף א פרידליכן אופן דאן קען עס דערגיין צו א וועלט קאטא-סטראפ, מיר, יידן זענען זייער אינטערע-סירט אז אס די פראבלעמען זאלן געלייזט ווערן אויף א פרידליכן אופן און איז דעם זיין האבן מיר געמיינזאמע אינטערעסן מיט די סאציאליסטישע לענדער.“

ד"ר נחום גאלדמאן איז א פריינד פון רומעניע. אין די קאנפערענצן פון „יידן וועלט-קאנגרעס — אין וועלכן ס'איז פאר-סאן אן אויך אונדזער קיבוץ — און אין אונדערט אינטערנאציאנאלע ארגאניזאציעס, ווייזט ער ארויס טיפ שפונג און באוואוס-דענונג פאר די דעמאליירונגען פון רומעניע, פאר איר דינאמישער אויסערנאציאליטיק, וואס איז דורכדרינגען מיט קלארעווערדיקייט, מיט אחריות פארן גורל פון דער מענטשהייט. רומעניע — האט ער געזאגט — איז אן דער לעצטער צייט באטראכט פאר א בא-ברעכער. דער פרעסטיזש פון רומעניע איז דער וועלט איז פיל געוואקסן צוליב זיין אומאפהענגיקער פאליטיק, און וואלט געזאגט זיין. הגם גוט זאכן ווייזט זיך נישט אין קיין קאמפלימענטן — אדאנק זיין פאליטיק פון אויסברייטערן זיינע קאנסאקסן מיט דער גאנצער וועלט.“

מיט דער געלעגנהייט וואס ער ווערט 80 יאר, ווינעטש אונדזער קהילה פאר ד"ר נחום גאלדמאן די טראדיציאנעלע „יידש ברכה: עד מאה ועשרים! מיר דרוקן אויס נאך איין מאָל אונדזערע טיפע געפילן פון שפונג און אכטונג און ווינעטש דעם פרע-זידענט פון „יידן וועלט-קאנגרעס געוועט און ארבעטס-כח צו זיין געבענשטער טע-טיקייט וואס ער אנטוויקלט.

ווי מיר האבן שוין מודיע געווען אין פאָרן נומער פון אונדזער „צייטשריפט“ האט דער פרעזידענט פון „יידן וועלט-קאנגרעס, ד"ר נחום גאלדמאן באקומען בא-גריסונגען צו זיין ווערן 80 יאר, פון אייניקע מלוכה-הויפטן און פארמיניטע פערזענלעכ-קייטן פון אינטערנאציאנאל לעבן. איין באגריסונגס-טעלעגראם צום בעל-היובל האט דער פרעזידענט פון דער טע-ציאליסטישער רעפובליק רומעניע. ה' ניקאליי טשאושעסקו, געזאגט פאלגנדיק:

„דערווייטנדיק זיך אז דעם 10טן יולי ד"ר פיעט איר אייער 80טן געבוירן-טאג, וויל איך אויסדרוקן, סיי אין געזונט פונעם רומענישן פאלק, סיי אין מיין אייגענעם נאמען, די ווארעמסטע באגריסונגען צו אס דעם גרויסן אויפריכטיקע ווינטשן פון גליק און פיל יאר מיט פרוכטפולדיקער טעטיקייט.

מיר שאצן איר פערזענלעכן בייטראג און איר פון דער ארגאניזאציע מיט וועלכער איר פירט אן, פאר דער געזונט פון דעם פאלק, וואס איז א בייטראג וואס האט איר געמאכט פאר איינעם פון די פראמינענטע פערזענלעכקייטן פון אונדזער צייט.

זאממען מיט אונדזערע ווינטשן ש'ן מיר אייך אויך די בכנסת גרויסן.

גענעראל-סעקרעטאר פון „יידן וועלט-קאָ-גרעס, מודיע געווען דעם באשלוס פון י.ו.ו. צו גרינדן א טעאָרעטיש „נחום גאלדמאן“, וואס וועט צוגעטיילט ווערן פאר פראמינענטע פערזענלעכקייטן — יידישע ווי נישט-יידישע, וועלכע האבן בייגעטראָגן צום באקעמפן דעם ראסיזם און אנטיסעמיטיזם, צו פרא-מאָוירן די איידעל אידען פון פארשטענ-דיקונג צווישן די פעלקער. די ערשטע טע-דאל איז צוגעטיילט געוואָרן פאר ד"ר נחום גאלדמאן.

צו אנטוויקלען די ווערטן פון יידות. ער האט אנטווערטייט איבער די קאנסעקווענצן און פארן צווישן אונדזערע קהילות, כדי זיין צו באקעמפן מיט זייערע פראבלעמען. אין דעם זיין איז כדאי אונטערצושטיין און ס'איז נישט צום ערשטן מאָל ווען אס דער אונגעזעהנער יידישער מנהיג באזוכט אונדזער קיבוץ. די ערשטע באגעגעניש מיט די „יידן פון רומעניע איז פאָרגעקומען נאָך א'ן יאר 1934 ווען אויפן האָרציאָנס האָט זיך פראָ-פילירט די היסטערישע בעסטע. ס'איז כדאי צו דערמאָנען דעם באַזוך פון פּרילינג 1967, אויף דער איינלאָדונג פון רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, אַ באַזוך וואָס האָט דערמאָנעט דעם חשבון גאָס זיך צו באַקענען מיטן ווירדן לעבן פונעם יידישן קיבוץ אין דער סאָציאליסטי-שער רעפובליק רומעניע.

דער קורצער באַזוך פון סעפטעמבער 1974 איז געווען א געלעגנהייט פאר א נייעם קאָ-טאָק פון ד"ר נחום גאלדמאן מיט אונדזער קהילה.

אַס די ברוינדיקע אָנזענענדיקע פונעם אונטערן מענטש, פארפֿלעכט זיך מיט א גרויסער פּאָליטיק איינצודרינגען מיט א סיפּיניקן בליק אין די דעמאָקראַטיע פון יידישן לעבן און פון דער היינטיקער וועלט בכלל, אין די גרויסע פראבלעמען פון „היינטיקן יידישום, מיט וועלכע זי זענען געשטעלט פנים אל פנים אין דער היינטיקער עפֿאָכע, וואָס איז דינאמיש און רייז אין ענדערונגען.

„ווארעניק א בליק אין דער פערספעקטיוו ווען די פיליזאפיע מעמפּיין פונעם פּרע-זידענט פון יידישן וועלט-קאנגרעס — האט געזאגט אין א אינפֿיריטער און געווענליך ווער באטראכט דער רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, אין א רעדע געהאלטן בעתן באזוך פון חשבון גאס אין 1967 — קענען מיר זיך אָפּגעבן חשבון און זי זענען תמיד געווען געווענליך דעם דריי-פאכיקן ציל: דאָס עמאנציפּירן די יידן פון אונטערן יאָר פון דיסקרימינאציע, פראָמאָ-וירן די פראָגראַמען שטערנענדיק אין יידישן לעבן, וואָס קעמפּט פאר גענעקט-קייט און, צום סוף, איינרייען זיך געבן די באגרייפער, פראָגראַמען כוחות פון דער מענטשהייט.“

אלט אונטערזענער פארטיידיקער פון די יידישע רעכטן, האט זיך גאלדמאן תמיד געפרעדיקט דעם חוב פון רי יידישע קהילות צו בלייבן געטריי צו די גרויסע אידעאלן פונעם יידות, צו באקעמפן זיין וועלטער טע-דענץ פון אונטערבלייבן, צו פראָמאָוירן און איידען פון סאָציאלן יושר און פאָר-שריט אין יידישן לעבן. דער האט זיך נישט באגיינגט נאָך צו באקעמפן דעם אנטיסעמי-טיזם און צו פראָמאָוירן די איידישן פון פאָרגרעס צווישן די יידן, נאָך ער איז אויך געווען אָנזענענדיק איבעראל וואו ס'איז גע-ווען די ריי וועגן אקענטעלען די פרא-רעסיווע כוחות. קעגן דער רעאקציע. די רעזולוציעס פון יידישן וועלט-קאנגרעס וועלן שלום און קאָקעסישע צווישן מדינות מיט פארשידענע סאָציאלע רעזשימען, פאר אלגע-מיינע און געזעלעכער אנטוואָרונג, אקטע נעפֿאָטיזם, קאָלאָניאליזם און ראסיזם, זאָגן דעות אז די דאָזיקע אָרגאניזאציע, אונטער דער אָנפירונג פון ד"ר נחום גאלדמאן בא-

די געשיכטע פון רש"ס שטאָט

א דיפלאָמאטישע וועגן מדינת ישראל אין דעם בוקארעשטער אוניווערסיטעט

אין דער פּעדעראלער רעפובליק דייטש-לאנד איז דערשינען „די געשיכטע פון דער קהילה אין וואָרשע“, א באנד דאָקומענטן און פאָרשונגען בונגע איינער פון די עלטסטע קהילות אין יענער געגנט. די ערשטע טייל פון אָס דער שטאָט איז געבויט געוואָרן אין יאר 1207. אין וואָרשע האָט געלעבט און געשריבן זיינע חיבורים דער גרויסער שלמה בן זחיקי, רש"י. אונטער דעם נאָמען רעזשיע האָט די דאָ-זיקע קהילה געהאט דעם זעלביקן טראַנישן גורל פון אלע יידישע קהילות. איצט לעבן אין וואָרשע עטלעכע יידישע משפּחות און סע פונקצאָניר א יידישע טייל.

ביכער אויף יידישער טעמאטיק אין פראנצויזיש

אין פאריזער פארלאג אדריעמזאנעו פון דערשינען א „תנכישע יידישע געשיכטע“ פון אנדערע און רענש געהער. דאָס ווערק שטעלט פאר א ברייט בילד — אין זיינע 6000 זייטן — פונעם יידישן לעבן במשך דער צייט פון אברהם אבינו ביז צום בית שני, אן ערך פון 1500 יאר.

אן אנדערע פאריזער פארלאג, גראַסיין, האָט אויסגעגעבן א „ביבלישע טיפאָגאָפּיע איבער די דראַמעס פונעם לעבן“ פון א. קאמיל. דאָס בוך איז א קאָמענטאר אין עסייאַשער פאָרלעך פון דריי ספרים פון תנך (איוב, קהלת און ישעיהו). דער מחבר שטרייכט אונטער די טיפיקייט מיט וועלכער סע ווערן באהאנדלט די פראבלעמען פון דער מענטשלעך עקזיסטענץ אין די ספרים פון תנך.

דער פארלאג ראָבערט לאַפאָנט האָט פארעפֿנט טלעכט אן אנדער ווערק אויף א יודאישער טעמע. א.ד. גראד האָט געמאכט קאָמענטארן צו אייניקע געדאנקען פונעם ווהר. דאָס בוך האָט דעם טיטל „שליסל פונעם געדאנק“.

א נייע צייטשריפט „מגורה“

אין דובלין האָט אָנגעהויבן דערשיינען א „וואָרשע טיפאָגאָפּיע“ פון דער יידישער קהילה פון אירלאנד. די צייטשריפט טראַגט דעם נאָמען „מגורה“ און גיט זיך אָפּ מיט רעלי-גיעזע און יידישע קולטור-פראָבלעמען.

דער יידישער קיבוץ פון דער אירלאנדי-שער רעפובליק ציילט בערך 3000 נפשות.

אין דער הויפּטשטאָט, דובלין, פונקצאָנירן זעקס טיילן. פארשידענע רעליגיעזע אָרגאני-זאציעס, פאר קולטור און סאָציאלער הילף, זענען פאראייניקט אין א רעפּרעזענטאטיו-ווער אָרגאניזאציע „דזשוואַש רעפּרעזענטאטיו-טיו קאָנסיל אף אירלאנד“.

א לעקציע וועגן יידות אין שפאניע

אין דער שפאנישער שטאָט אוילא, וואו עס איז געבוירן געוואָרן דער גרויסער אינ-קוויזיסטער סאָרדאנעס, יחז שמו, איז נישט לאנג פאָרגעקומען א קאָנפערענץ וועגן יידות. זי איז אָרגאניזירט געוואָרן פון דעם עקומע-נישן פאראייין פאר יידיש-קריסטלעכער פריינדשאפט. דער פאָרטראַג, געהאלטן פון מאַקס מאַזין, פרעזידענט פון דער יידישער קהילה פון מאַדריד, האָבן אויסגעהערט 300 סעמינאריסטן, קומענדיקע רוימיש-קאטאלישע גלחים. עס איז פאָרגעווען אז אזעלכע פאָר-לעזונגען זאלן נאָך אָפּגעהאלטן ווערן ביז סוף פון דאָזיקן יאָר.

אויסגעגראָבן אן אלטן טעמפל

שפורן פון א טעמפל פון דער העלעניס-טישער תקופה איז אנטפלעקט געוואָרן בעת די ארכעאָלאָגישע אויסגראַבונגען נעבן באר-שבע. סע ווערן אויסגעפארשט די טיילן וועט און פונעם פונדאמענט, וואס איז גע-עדות וועלן א טעמפל פונעם פיפטן יארהונ-דערס פאר אונדזער צייטערענונג. אויף א בערגל איז אנטפלעקט געוואָרן א מזבח וואס האָט געדינט פאר ברענגען קרבנות.

דער קומענדיקער נומער פון אונדזער „צייטשריפט“ וועט דערשיינען דעם 1טן סעפטעמבער

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 1.08.1975 בוקארעשט *

א פראמינענטע פערזענלעכקייט פון היינטיקייטן יידנטום

ד"ר נחום גאלדמאן לגבורות

ד"ר נחום גאלדמאן, פרעזידענט פון יידישן וועלט-קאנגרעס, איינער פון די פרא-סעמיטישע פערזענלעכקייטן פון היינטיקייטן יידנטום.

ס'איז נישט פאראן קיין יידישער קיבוץ, וואו דער נאמען פון נחום גאלדמאן זאל נישט ארויסגעפאלן ווערן מיט אכטונג און געזונטער שטעלונג, ווי פון א מענטש מיט די שטעטע פערזענלעכקייט, מיט א פילפאכער בילדונג ווי נאך לעבן, נאך יום דער פריער יונגער מיט דער אידישן נאציאנאלער דעוואטאציע פון א פאלק. געבוירן אין יאר 1895, אין ווילנע (ליטא). נחום גאלדמאן, ווי א זון פון א שרייבער און העברעאישן לערער שלמה צבי גאלדמאן, איז דערציגט געווארן אין א סביבה פון א פאמיליע וואס איז געווען דורכגעדרונגען פון די ווערטן פון "ידיש" גייסט. אין די יארן 1922-1924 אנטהאלט ער א ברייטע פארלעגונגס מעסיקע, גרונדיקע דעם פאלאג-אסכולע, וועלכער גיט ארויס ווערסיעס וועלכע איז העברעאיש און יידיש, פון געשיכטע און יידישן געדאנק. דורך ווי איניציאציע און ווי א רעוועלוציאנער פון פליסיקע צוגרייכע, דערשיינט אין 1926 דער ערשטער באנד פון "עוצה-קלאסטיא רודאקא" אין דער דייטשער שפראך, א ריזיג ווערט, וואס האט זיך געשטעלט דעם יידן באקאנט צו מאכן ארויסצוהייבן די גייסטיקע ווערטן פון וועלט-יידנטום, די יידישע קאנטענטאציע און דער וועלט. יעדע אינטערסאנטע צוליב קומען צו דער מאכט פון די היטלעריסטן, איז די ענטיקלאפערדיע ווערט ארויסגעגעבן געווארן אין יאר 1960, דאס מאל איז דער ענטיקלאפערדיע ווערט ארויסגעגעבן אין האלט, דאנק דער באמאיונג פון זעלבן איניציאטאר.

אין די מאדערנע אומשטענדן פונעם פראדעמאקראטישן וועלט, וואס איז אדערט דאס נאמען מיט אדערט פראגמאטישע פערזענלעכקייטן דורכדעם דעם אויף שווער דעפארמירטן יידישן קיבוץ פון דייטשלאנד, מיט א קיבוץ מיט א געזונטער יעדער אלטער פונקט-טראדיציע און יידישע שטעטליכע אויף וועלכן ס'איז באפאלן די היטלעריסטישע קהלה.

(סוף אויף זייט 9)

זאמלעפט „ליכט“

(בייטראג צו דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור אין רומעניע)

— ו.ו.ט. די שווערע מאס פון דער גאנצער דראקאציעלער און אדמיניסטראטיווער ארבעט: דראקטאר, אדמיניסטראטאר, קארעקטאר, עקספערטאר און א נאכאמאטאר.

צו אס דער דראקאציעלע וועל איז געווען אויף די ציילענדיג: רובין וועליקאריס (דער שפערעדיקער בארימטער האוונ רובין), וועלכער איז געווען דער ערשטער ישראלי און באטאדאר אין רומעניע און געשטארבן צוריק מיט א יאר, גלאנצטיין און ראזנפעלד-ראם.

צוריק מיט זעכציק יאר איז דערשינען אין דער מאדערנער הונדערטער, יאס, א פער-סליקריק זאמלעפט „ליכט“, פיר נומערן זענען דערשינען נון אס דער פובליקאציע: דער ערשטער נומער איז דערשינען אין חנוכה חר"ה, דער דריטער נומער טראגט די דאטע תמוז חר"ה און דער פירטער, דאס הייסט אויך דער לעצטער, איז דערשינען חשוון חר"ה.

ס'וועט דער דאסע-קלאסעניג זענען געווען די כאלאניסטן, און זענען געבליבן אין דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור פון רומעניע אין סוף רומעניע, יעקב גראפער און יעקב באשאנסאן.

מיט דער געלעגנהייט וועלן זיך צוהייבן אויף א קוריאז, א טייל מאל קען אפילו דער מחבר נאך נישט געהערקען אפשאצן זיין אן ארבעט, למשל, אין ערשטן העפט „ליכט“ האט יעקב גראפער פארעפנטלעכט דרוי לידער: „צום שאטן פון יהודה המכבי“, צוויי סטראפער צו זעקס פערזן, „אלד און וילבער“, זעקס סטראפער צו זעקס פערזן, „רעקלאם“ פון 13 סטראפער צו פיר שורות, זעקס אים א אפילו דער דייטשער האט געהאלטן די ערשטע צוויי לידער פאר די חשבוטע, דאס לויט דער ריי האט זי זענען פארעפנטלעכט געווארן, דאס לויט האט דער ערשטע צוויי לידער האט ער געהאלטען מיט זיין נאמען און דאס דריטע ליד איז דערשינען אונטער די ראשי-הטוב „גור“, און דאך — אז עס דערשינען אין בוקארעשט אין יאר 1934, דאס איינציקע לידערבוך האט יעקב גראפער האט זוכה געווען צו פארעפנטלעכט פון 96 זייטן, אין ארין דאס ליד „רעקלאם“ (אב) איז עס במשך דער צייט פארעפנטלעכט געווארן אין מערערע צייטשריפטן, אבער די אנדערע דערמאנטע צוויי לידער זענען נישט אריין אין באנד.

העגן אס דער צייטשריפט איז נישט ווייניג געשריבן געווארן, חילל ווי אזוי מע זאל זי געווען נישט אפשאצן, בלייבט עס דאך א פאסט, אז אס די פובליקאציע איז געווען א קולטור געשעעניש פאר אנטשטיין פון א מאדערנער יידיש-ליטעראטור פונקטערער און סאנאבער אין דער מאדערנע.

ס'ע זענען געווען אזעלכע, וואס האבן איבער-געשאצט די ווערט פון אס דער פובליקאציע, וועלכע איז געווען מיט א נאמען וואס איז אזוי פארשטענדליך ווי „די עפאכע ליכט“ (פ. אלמני) האט פארעפנטלעכט באוויזן אפאנדאנאט אין דער רומענישער שפראך, אין בוקארעשט פון 86 זייטן מיט אס דעם נאמען. אנדערע, וועלכע וועלכע אויך דר שלמה ביקל, האבן היינטיקע אפגעשאצט אס די נובליקאציע. ביקל זאגט, אז וואס ביי פ. אלמני קומט אויס אז די צייטשריפט ליכט האט „פאר דער קורצער צייט פון איר עקזיסטענץ באוויזן ארויפגעלייגן איר הומאן אויף אן עפאכע, וואס וועט פארבלייבן אין דער געשיכטע אונטערן נאמען, די ליכט עפאכע, דאס איז פארשטיין ווי, נישט מער ווי גרויסערדעקע, ווי גרונט“ (רומעניש 189). מיר וועלן זיך איינס נישט אויפלאזן אין אס די חוכמים, פאר אונדז איז נישט מער ווי צו פארשיידענע דעם פאסט, אז די פובליקאציע איז דערשינען אין סאמע ברען פון דער ערשטער וועלט-מלחמה, וואס וועלכער רומעניע איז נאך נישט ארויסגעשטעלט, אבער דער געווען פונעם פולערדיג האט זיך שוין געפילט אין דער לופט.

אמת, די דראקטארן פון אס דער פובליקאציע זענען באקעט נישט געווען וויסן וועגן דעם פולערדיגהייט און האבן אנגעהויבן ארויסגעבן א זאמלעפט, וואס זאל קודם דערשינען פערזענליך, אבער שוין אין דריטן נומער, פון חשוון 1915, ווערט שוין אנגעזאגט, אז ביינאך, דאס הייסט אין חודש חשוון, פארן צווייטן יארגאנג וועט די צייטשריפט אנהויבן דערשיינען יעדן חודש. נאך מער, אין פארטן נומער, וואס איז דערשינען אין סעפטעמבער 1915 ווערט שוין אנגעזאגט, אז דער קומענדיקער נומער וועט דערשיינען קומענדיקן חנוכה אבער שוין יעדן חודש.

אין זעלבליקן נומער ווערט אויך אנגעזאגט אז אלע פיר העפטן פונעם ערשטן יארגאנג קען מען באקומען צוזאמען געבינדן. צו דעם צוועק האט מען אפגעדרוקט א ספעציעלע הילע, אויף וועלכער עס איז געווען באטיטלט „ערשטער יארגאנג, פיר העפטן, באנד איינס“. דא ווערט עס שוין אנגערויפן נישט זאמלעפט נאך זאמל-בוך, ווי ס'וועט אויס האט די דראקאציע שוין ביים אנהויב אין זינען. געהאט צו מאכן אין באנד צום סוף יאר, וועלן די העפטן זענען געווען נומערירט פון איינס ביז 226.

דער זענען געווען די דראקטארן:

נתן מארק אין זיין בוך „יידיש-ליטעראטור אין רומעניע“ שטעלט זי פאר אזוי: „די זיילן פון דאזיקן, ערשט ליטעראריש-סאציאלן זאמל-בוך מיט א הויכן אחריותפולן קינסטלערישן גיווע, זענען געווען: אפרים וואלדמאן, יעקב גראפער, מתתיהו פרידמאן און מאטע ראבינא-וויטש. שפעטער איז אויך צוגעקומען יעקב באשאנסאן, דער איניציאטאר אין געווען אפרים וואלדמאן. ער איז אויך געווען דער וואס האט געטראגן אויף זיינע קוים 17 יעריקע פליצקעס (פאקטיוו איז ער אלט געווען 32 יאר!)

נאך אין קוריאז: אין ערשטן העפט איז דערשינען א ליד „פראגמאנט“ פון יעקב מעסל (וועלכער האט פארבראכט נישט ווער אין רומעניע אין דענאך אונטע אויפן פאסט). אין זעלבליקן נומער פארעפנטלעכט אפרים וואלד-מאן (אונטערן פסעוידאנים דון יוסף) אן אר-טיקל מיטן טיטל „יעקב מעסל“, וואס איז כמעט א נעקראלאג, וועלן עס איז אנגעקומען די ידיעה אז מעסל, ווי אן צפיר אין דער ערשיינענער ארמיי, וואס שווער פארוואנדליקט געווען פון פראגמאנט, און עס וועט נישט גע-ע-ר-ר-א-י-נ-א-ר נאך א געזעציקער, אבער — די איראניע פונעם גורל... יעקב מעסל, דער דיכטער-יאקאב האט געלעבט ביז יאר 1958, אבער אפרים וואלדמאן, דער אונטער-פאטיר אין 13טן רעגירונגס שטעטל דער גרויסער-אין געפאלן העלדיש שפעטער מיט צוויי יאר, און די שלאכטן ביי מאדאשעשטין.

פאר וואס די צייטשריפט „ליכט“ האט נישט פארגעזעט איר דערשיינען אין נאכשטייט ווי, איצט מער קיין פראגע נישט. מיטן אריינגיין פון רומעניע אין דער מהומה, און יאר 1916, מיטן מאביליזירן דעם הויפט-אויפגאבן אפרים וואלדמאן, האט ביים בעסטן הילן נישט געקאנט רעאליזירן הערן דער פלאן צו פאר-וואנדלען אס די פובליקאציע פון א פערטליכער שריפט אין א חודשיקער שרפט.

אין זאך האט אבער די גרופע „ליכט“ יא אויפגעטאן: זי האט אנגעשריבן ביט די פיר ארויסגעגעבענע העפטן אן אנהויב-קאפיטל פון דער געשיכטע פון דער מאדערנער יידישער ליטעראטור אין רומעניע, מיט די היימישע, מאדערנע אייגענע כוחות.

וואלף טאמבור

בריוו

דאס איז געווען איינע פון די וויכטיקסטע און ערנסטע זאכן פונעם שטעטלעשן לעבן. מיטן בריוו שפאסט מען נישט — אט דער עלעמענטארער אמת איז געווארן איינגעזעהן אין קינדישן מוח פון דער פריסטער יוגנט. צו די צוויי-דריי יאר, האט מען שוין געוואוסט אז בריוו איז הייליק, אז מע דארף ראוי זיין צו דעם, אויב עס איז חלילה אראפגעפאלן, דארפסטו ייגנעלעך, ווי איינבייגן און עס אויסהייבן, און קום שוין, גלייך ווי א הייליק ספר. אויך די ברעקלעך דארף מען צונויפקלויבן זארגפאלטיק פונעם דיל, אז מע זאל אויף ווי חלילה נישט טרעפן מיט די פיס! כדי זיי זאלן נישט פארש-וועטן ווערן, איז בעסער אז מע זאל זיי פאר-ברענגן אין פייער ווי א קרבן אדער, ווינטער בפרט, זאל מען זיי ארויסשטעלן ארויס אויפן שטעטלעך; זאלן זיי זיך מיט זיי שפייזן די פייע-לעך...

פאר יעדן איז בריוו געווען דער הויפט-מאל, דער פרינציפ גופא פונעם לעבן, אדער פאר מיל — בפרט פאר די ארעמעלייט — אין עס געווען נאך מער: א לאקאטעקע. עס איז געווען גענוג זאלן דורך צוקוקן ווי אזוי די קינדער פון די הינטערשטעלעך קומען אין שול אריין. זיי קינדער פון די קבצנים וואס האבן געלעבט אין די שמאלע בלאטען, געטלעך פריילינג און הארבסט, פארנוקענע אין שנייער היפכער די עכער, ווינטער, אין דעם ארעמעם שולטארבעטלעך, געבן די שול-ביכלעך און העס-טן — וואס מע האט גענייטלעך באקומען אמויסט דורכן חסד פונעם שול-קאמיטעט — איז געווען א שטיקל בריוו, איינגעוויקלט אין א צייטונגס-פאפיר, ווען ס'האט געקלונגען דאס לעלעל, פלעגן די קינדער ארויסלויפן אין הויף און יעדער איינער פון די קינדער האט געלעבט מיט אפגעטוט פונעם פעקעלע וואס ער האט זיך געשטענענעט פון דער היים, דעמאלט האבן אויך זיי געלעבט זייער שטיקל בריוו — אומ-געאילט, פאמעלנדיק, געקייט מיושבידיק, הנאה האבנדיק פון יעדן ביסל ווי פון א לאקאטעקע. גלייך ס'האט געהאט א באווענדלעך סאטל, בעסער ווי דאס בעסטע געבעטע. זיי האבן גע-געסן בריוו און געווען ברויט גליקלעך, ווייל ווער עס האט א שטיקל באהט, דער דארף שוין מער גארנישט. שוין אזוי פיל מאל ווי זיי האבן געהערט אס דעם עלעמענטארן אמת פון זייערע מוסטערס, אז זיי האבן זיך אפילו נישט געקאנט פארשטעלן אז ס'ע זענען פאראן אויף דער וועלט מענטשן וואס זיי נויטיקן זיך אויך אין עפעס אנדערש...

דאס איז געווען א רעספעקט. כמעט פארגע-טורונג לגבי דעם בריוו, דער רעפאקט פון דער אמאליקער לערע, אבער אויך דער אפפלאנג אין דער שול פון דער געלעטענער נויט. עס איז געווען גלייך א לאנגע ריי דורות, פון וועלכע נישט ווייניק האבן געלידן גלות, לידון, הונגע, האבן איבערגעגעבן פאר די שטעטלעך ווען אס דעם פרומעם געפיל צו שטען דאס בריוו. ווייל בלויז דער וואס האט א לאנגע צייט געוהן-

בערט וועלכער האט געגארט נאך א שטיקל בריוו, וועלכער האט געהארעוועט שווער כדי עס צו פארדינען, נאך יעדער קאן עס שטען מיט דער ריכטיקער ווערט. איז דער „באלאדע פו-גע" וויסן בריוו" פון איציק מאנער ווערט מיטשטעהנדיק אויסגעדריקט אט די אידעע. אין זיין פאעם שטייען מאמעס ביי די פערזענלעך און בעטן דעם רבונג-ש-עלום אז ער זאל זיך מרחם ווערן אויף זייערע הונגעריקע קינדער און די לבנה גייט אויף אויפן הימל, ווי א קיילעכדיק ווייס בריוו... און אין פאעם פון ישראל בער-קאטשניס, דייקט דער מענטש דאס בריוו אז זיין ברוסט ווי א ווירטואל דעם פידל, מיט דער פערזענלעכקייט מיט וועלכער דער דאזיקער הייבט אויף דעם שטייטליך אויסצופירן א קא-צערט פון באד, דערנענטערט ער דאס מעסע, מיט פרייד אבער אויך מיט באדויער, גלייך ער וואלט געשווינט דאס הייליקע און גאנצע ברייטל. אזוי האט מען געגעסן בריוו אין מיינ גע-בורט-שטעטל. צו ערשט האט מען זיך געוואשן די הענט, געזאגט שאו ידעם קודש, הייבט אויף די הייליקע הענט. ריינע הענט, אין יעדן זינען פונעם ווארט, דערנאך האט מען געלייגט גאט, הוציא לחם מן הארץ, וואס ציט ארויס ברייט פון דער ערד... ערשט נאך דעם ביסטו ראוי געווען צו עסן פונעם בריוו. אזוי האט מען געלעבט דאס בריוו. אבער ווי אזוי האט מען עס פארדינט?

דאס טאגטעגלעכע בריוו, שווארצט, דאס הייסט אז פונקט אזוי אויך דאס ווייסע, די שבתדיקע חלה, האט מען פארדינט דארענאך-דיק שווער און ביטער, פון באגינען ביז שפעט אין דער נאכט. יעדער ביי זיינע עסקים, נאך זיין פארשטאנד און לויט דער מלאכה וואס ער האט געהאט. טייל זענען געווען שמידן, בעל-עגלות, רימער, וואס זענען אוממיטלעכאר געווען פארבונדן צוליב ווייזר מלאכה מיט דער ערד ארבעט. פאר אס די בעלי-מלאכות איז דער ציקל פון דער ערד ארבעט געווען זייער ציקל פונעם ערב און אין די טאגטעגלעכע פון דער ערד-ארבעט איז זייער ארבעטס-טאג געווען נאך לענגער, די נאכט נאך קורצער. שפעטער, ווען ס'ע זענען אָנגעקומען די פרעסט אין די שנייען, ווען דער פויער האט געלויט, האבן זיי אויך אפגעטעמט... אנדערע זענען געווען קיזשנער, שוסטער, קוטשמע-מאכער, שניידער, בעלי-מלאכות וואס זענען געווען פונקט אזוי גייטיק פאר די שטעטערישע ווי פאר די דער-פרישע. דערנאך זענען געווען טרענער, וועלכע האבן געקאנט אויף זייער אקטל די שערע זעק, און ס'ע זענען געווען די מילנער, וועלכע האבן פארנונדלט די גילדענע קערן-לעך אין מעל. און ס'ע זענען געווען די בעקער, וועלכע האבן געקומען דאס טייג, האבן פארהייצט די אויוונס און געבאקן דאס

בריוו, ווארעמט, שוואמיקט און שמעקנדיק. פאר זיי אלע, איז די ארבעט נישט געווען בלויז א צייט אין א טאג צו און א יאר, נאך דער טאג גופא, דאס יאר. זיי זענען אויסגעשטאנען באגינען צו דער ארבעט און האבן געארבעט ביז שפעט נאך זון זעצן. אין יעדע צייט, ווער האט אין שטעטל געהערט אפילו וועגן וואקאנצן, פון אן 8 שעהדיק ארבעטס-טאג און דאס גלייכן דאס איינציקע איבעררייסן די ארבעט איז געווען יום-טוב צייט, דערנאך האט דער ציקל פון דער ארבעט זיך אָנגעהויבן פון דאס גיי. פון גאנץ פרי ביז שפעט נאך זון, פארגיין. אזוי איז געווען דאס לעבן אין שטעטל.

די מענטשן האבן זיך אונטערשייד דורך זייער עלטער, אויסזע, דעם אופן זיין, לויט דער מלאכה, אבער בנוגע דעם בריוו זענען זיי געווען גלייך. בריוו איז הייליק, מיט בריוו שפאסט מען נישט. יעדער מענטש האט דאס רעכט אויף א שטיקל בריוו, אבער דאס מוז אומבאדינגט פארדינט ווערן אויפן ערלעכן אופן. בזיעת אפיק, מיט דער שווייט פון זיין פנים, ווי מיר האבן געלערנט אז זיי קינדערייארן. אין דער הינזיכט זענען די דעות געווען איינשטימיק.

די וואס זענען געווען בכוח צו ארבעטן האבן פארדינט זייער שטיקל בריוו מיט זייערע הענט, לויט זייער יכולת. דער דאזיקער איז אין דער משפחה אָנגערופן געהאָלן. דעם בריוו-גע-בער. דאס איז געווען זיין טיטל, לאמיר זאגן, זיין אלדזיקער טיטל. בכל אופן איז דאס געווען דער מקור פאר זיין אויטאָריטעט זיין שטאָלץ. די קינדער זענען אויפגעוואקסן געווארן אין גייסט פון אס דער פשוטער און האנדירקער מאראל, אָנגערעכט אז זיי זאלן זיך וואס גיכער

אויסלערנען א מלאכה, כדי זיי זאלן אויך ווערן „בריוו-געבער". די זקנים, נישט-פאר-זארגטע און אומבאהאלפענע, זענען געפאלן צו לאסט פאר דער קהילה. צווישן די דאזיקע, זענען טייל געווען מיט אן אומבאהאלפענעם גוף, אנדערע מיטן שכל, אויסגעוועפנטע, אבער אויך זיי האבן געהאט דאס געפיל אז דאס בריוו וואס זיי באקומען איז עס פאר זיי. נישט קיין טובה, נאָר עס איז זייער א רעכט, אן עלעמענ-טאריע, פון א מענטשלעך וועגן. פארשטייט זיך, זיי זענען נישט בכוח געווען ארויסצוואַנגן מיט ווערטער אט דעם געדאנק, אבער זיי האבן עס ארויסגעוואָרן מיט זייער פארהאלטונג. דעם ביטערקייט פון די קהילה-מיטגלידער, למשל, האבן זיי נישט אויפגענומען ווי א נדבה, נאָר ווי א צדקה, א זעכסט פון סאציאלער גערעכ-טיקייט. דער וואס האט עס באקומען האט זיך נישט נישט געפילט. דערגרייכט און יעדער וואס האט עס געגעבן האט נישט געהאט מיט זיין ארומ, אט דער מאָרל-קלימאט, כאראקטערי-זיט דורך הייליק האלטן דאס בריוו און די גארעוואניע. דערלערט פאר וואס אין שטעטל האט מען דעמאלט כמעט נישט געקאנט קיין פארברעכער און קיין פארברעכן.

די יידן פונעם שטעטל האבן זיך מתעסק געווען יעדער מיט זיין מלאכה און זיין פרנסה. מיט דער שווייט פונעם פנים האבן זיי זיך פארדינט זייער טעגלעך שטיקל בריוו, און כדי צו עסן דערפון האט מען געמוזט האבן ריינע הענט. אין טאפלס זינען פונעם ווארט, ריין פאר גאט און ריין פאר ליט. ווייז דאס בריוו איז הייליק און גארנישט טאָר עס נישט פאר-שווערן.

וויקטאָר רוס

עס איז דערשינען

לוח לשנת תשל"ו

א פראקטישער וועגווייזער פארן יידישן טאָגטעגלעכן רעליגיעזן לעבן.

יעדער ייד קאָן זיך באצייטנס פארשאפן א לוח ביי דער קהילה.

פרייז: 3 לי

128 זייטן

דער טאָגטעגלעך האט געשריבן צו עפעס א קורב אונדזערן קיין אמערי-קע, וועמענס בילד עס האט געהאנגען ביי אונדז אויף דער וואנט, און געווארט אויף א נעטפער (אפער וועט ער שיקן עטלעכע דאלערן). אבער דער נעטפער איז קיין מאל נישט געקומען. אפשר האט ער שוין נישט געלעבט?

די עלטערע שוועסטער, יענטל (איצט איז זי שוין געווען די עלטסט-טע שוועסטער!), האט געווארט אויף א חיוע צו פארן קיין בעלגיע. מען האט זיך אויסגעברענגט ביז צום העמד, אויף די שריפטן צו מאכן אן אויפן פאס, ווייל מען האט געהאט אין צווייטן: אי מען וועט זי פטרן פונעם קאפ, ווייל מען האט געהאט אז דאָרט וועט זי זיך שוין טרעפן אויך א חתן אן נדון אי זי וועט אונדז נאך אויך שיקן עפעס געלט, פונקט ווי אנדערע שיקן...

איר בין שוין אין חדר נישט געגאנגען. איך האב זיך ארוםגעדייט בטל. מען האט נישט געהאט פון וואנעם צו צאלן שכר-לימוד, האט מיר דער מלמד אויסגעריכט אהיים.

— גיי, דו האסט שוין אויסגעלערנט תורה כולה אויף איין פוס, קאנטשט שוין גיין שלאָגן הינטל...

אזוי האבן זיך געענדיקט מייענע חרדישע קינדערייארן.

*

אויפן וועג, אויף וועלכן עס איז געגאנגען מיין ברודער פיינזש, האב איך נישט געוואלט גיין. הנם אין האב זייער געשעצט מיין ברודער, איך בין געווען איבערצייגט אין זיינע שטאקייטן. ס'ע קאן זיין, אז מע וועט פון מיר לאכן, אבער איך בין איבערצייגט: אז אויב מע וועט א מאל הערן, אז עמעסן איז געלונגען צו מאכן א „פערפעטוואס מאבילע", זאל מען וויסן אז דאס האט געמאכט מיין ברודער, פיינזש. לויט ער האט עס מיר געגעבן צו פארשטיין, אז זיך דאס רעדל דרייען. און אויב ער וועט עס נישט א מאל מאכן — קאן זיין אז אין א „פערפעטוואס מאבילע", וואס פיינזש פירן... יא, איך וועל מאכן יענעם „פערפעטוואס מאבילע" וואס איז געגאנגען צו בויען — אבער דאך האב איך זיך צו דער צייט ארום-געקאנט אויף זיך איבערצייגט, אז מיר וועג אויף וועלכן ער האט זיך געלאזט גיין איז פול מיט שטויבליכעס. איך מוז גיין אויף אן אנדערן וועג. איך מוז זיך אויסלערנען א מלאכה, אויך צו קענען פארדינען לאָש לאָש דאס שטיקל בריוו — פון חלומות האב איך געזען קאן מען נישט לעבן.

מיינ ברודער פיינזש

(פראנענט)
פונעם פיסטן קאפיטל
פון דער דערציילונג
מיטן עטליכן נאָמען,
פונעם באנד
„מאראמאָרעשאנער"
פון וואָלף טאמבור
דערשיינט

אין בוקארעסטער
חלונח-פארלאג
„קריסטעריאן",
1975.

„דיי טעג און דיי נעכטע
זיך די פינער געזאָגן..."

מיט אס די לידלעך האט זי אָפגעוואַנגען א שיינע פאר יאָר ביי דער גיי-מאשין. געוויינט די פיסלעך איינע אויפן טריטער פון דער מאשין, מיטן זעלבן טאקט, וואס אידלע הענטלעך פון לאנג אויסגעשפייצטע מאני-קירטע נעגלעך קלאפן אויף קלאווישן מיט פיאן, און אפשר נאך מיט מער געפיל, מיט מער הארץ, ווייל זי האט עס איבערגעלעבט, זינגענדיק דאס לידל... די „זיבן גוטע יאָר" זענען איר אריין אין די אויסגעשטארטע אייגענעוועגן רוקן-ביינער, פונעם זיבן האלבען נעכט איינגעבויען איבער דער גיימאשין, ווייל קיין אנדערע פרנסה איז אין אונדזער שטוב נישט געווען. פיינזש איז געווען אין מיליטער, איז מען געווען אָנגעוויזן אויף דער שוועסטער פארדיינט, פון דעם האט מען געלעבט.

דברי הוירה להחילתנו

כפי שפרשנו לפני חודש ימים, משלחת בית הכנסת הגדול מתל"אביב ביקרה את קהילתנו בראש המשלחת היה מר אברהם צורני. כשחזרו לארץ הקדושה המשלחת שלחה אגרות תודה להרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, ממנה אנו מפרסמים קטע דלקמן: "מעשיכם הטובים והנכבדים בשטח הסוציאלי ובשטח הכשרות במדינתכם, אין להם אח ורע בכל התפוצות. התבשרנו מהם מאד ונשתדל להעבירם במקומנו. בשבט פ' פניחס, הבאנו למתפללינו, בביהכ"נ הגדול, במעמד קהל רב, דו"ח מבקורנו אצלכם וכל העולים לתורה ברכו ב"מי שברך" את הרב הכולל, נשיא הקהלות והבירי הפדרציה ואת שגרירנו וסגל עוזריו ברוסמניה. רבים מעולי רומניה הנפנים על מתפללי בית הכנסת, עקבו בעירונות אחרי כל מלה שיצאה מפיו, שבטאם שביניהם של העוסקים באמונה במקומכם. כמו"כ התרשמו מיהפסם האחד של שלטונות רומניה לקהלתכם ועל חסם הנאה לשליחי ביהכ"נ הגדול, ביניהם נפנה שר הדתות לממשלתכם אשר הביע נכונותו לעזור ככל האפשר. תודהנו לנעזרים ולנערים חברי הקהלה שהענימו בשירותם ובזמרתם את מסיבות. עונגו השבת" שהן להפארת ולסדרים הטובים שהנכם מקיימים".

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

ליקט ועיבר הרב יצחק מאיר מארילוס

אנו נחשב לענין גדול, שאי אפשר להשיג בנקל. כי משה רבינו שזכה למדרגה כזו, להקרא "איש אלקים", אצלו יראת השם נחשבת לענין טבעי, אחרת שהיה נהיג והשיג הרבה ממעלות השם יתברך נעשה אצלו טבע לירא ממו. ואנשים שמגיעים למדרגה כזו גם בעולם הזה עין בעין יראו מעלת עולם הבא אחרי שיענים השכלית לטושה והודוה, כהר ביטוי של חכמיו וסגולת כבודו של הבורא (ד"א) כשהרבה בברכות נטלו רשות כל אחד מחביריו לשב ללארצו ולביתו, הביעו ברכתם בזה הלשון: "עולמך תראה בחיך ואחריתך להי עולם הבא". כלומר, שיי חודר עין שכלו כל כך עד שבעודו בעולם הזה יחזו משישים עולם הבא, ובהו מתורץ הדיוק שיוקנו מפרשי התורה, כי הקראת מתחיל בל" שון יהיה "ראה" ומהחל ואחריתך רבים. "לפניכם", כי לא כל אחד יכול להגיע למדרגה כזו. ומועטים מהם הבני עליה. לזה סוגה ואומר היה אתה מאלו שרואים טוב עולם הבא בעיני שכלם. ומכך יראו ויחלדו ויעשו גם אחרים. באופן זה מפרשי הרבי מקוצק, כי התורה ניתנה לכל ישראל במידה שיה, אבל לא כל הראיות וההשגות שות. וכל אחד רואה לפי עומק ראייתו ורוחב בינתו. לפיכך מתחיל בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים.

מספר "לוח ארז" מאת הרב ר' יצחק קונסטאט אב"ד ראדעוויץ

לפרשת שופטים

"לכנע תהיה וירשת" (טו"ב). מפרש רש"י: כדאי הוא מינוי הדיינים השכרין להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם. יש להעמיס כוונה רש"י על פ' מאמרם (מגילת יב): בשעה שפנה המלך אחשורוש לחכמי ישראל להביע דעתם ולדון את ושהי עז זה שחברו לבוא לפניו, נטלו עצה חכמי ודייני ישראל בינם ובין עצמם והח' ליטו: באם גואמר לו להרוג אותה, ליום מחר, כשיפסו מינו, יטעון ויראם כי אנהנו יעצנו אותו לרע, להרוג אותה ונרמנו לה מיתה: וכשיאמר לו

אזיתן אצריה

ליקוטם מעובדו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה פ"ד

בשאלתי בנושאין שאמר של החתן נתגרשה נשאת לאיש אחר אם יש לה להוליד בנה אל הוחתו בחרו שושביניו כנהוג יחד עם בעלה השני, כי כידוע שהעולם נוהגין שלא ליקח זוג הנשואין ביוזם שני להיות שושביניו, והשבתו שמנה זה אינו נמצא לפי זכרוננו בשום מקור חז"ל. דעיקר השושבינות היא באהע"ז ס"י א"ב א"ב אין הכוונה להכניס החתן וה' כלה לחופתם ע"י"ש ומצינו בברכות ס"א ובשבת צ"ה וע"י רובין י"ח ונהג מ"ה ונב"ר ס"ב שהקב"ה קלעה לחות וה' ביאה אל האדם ועמ"ש בריש"י וע"י וע"י יו"ד ס"י צ"א בסופו בד"מובר"א הובא מנהג השוש"ב בנות שלנו שמכניסין החור"כ לחופה, ע"ש אבל אין שום זכר ולא רמז להקפיד שהשושבינין יהיו דוקא מזיווג ראשון. ומרש"י ה"א שטעם המנהג הוא לעורר ברכה על החור"כ שידורו יחד ושיהי' בנין עדי עד שלא יתפרדו כשם שהשוש"ב בנינו לא מתפרד זמ"ז משא"כ אם יהיו השושבינין מזיווג ב' יש ח"ו לומר דרע מולא החור"כ ע"י"א, אבל הדגנא ב"י דלפי טעם זה ל"ל כמפידין. ג"כ שהשושבינין לא יהיו חשוכי בנים או עניים וכדומה. וע"י"א ליתמרל המנהג על הוזה"ק פ' פניחס דף רר"ט: כל חתונה יד"שאל דלא משתתפי בה לקוב"ה ושכונתיו זיווג ב' ישראל בעושינו כ"י. אלו קוב"ה ואבא ואמא (הג' שותפין שבא"ד) דאע"ג דמיתו (אבותיו) קוב"ה אתה לגננת עדתן ואינך מתן ללאבוי ואימי דאינך שותפין בידוי ואיחיו לון עמי" להורא מזה ווע"ש בריאוי מהימנא מזה וע"ש במקד"מלך ובפי הרמ"א ומהו יצא גם המנהג שאם החתן או הכלה הם יתומים מאב או אם שהם הול" כיום קודם לחופה לביה"ח להו" מין את נשמת הנפטרים אל שמחתם, כי כשמשתפים את הקב"ה בשמחה ע"י שושבינים גם עניים להאכילם ולהשקותם

החורם - הלוחם

רבי שמעון בן יוחאי

מאת שמחה רן

רבי שמעון בן יוחאי (בא"רמית, הוא נקרא בשם ברי"תא, בר-ב"ה, ובמקומות אחרים בא"ש. הוא מ"י בא"ר ישראל במאה הראשונה אחר חורבן בית-השני והיה בין הדור הרביעי לנדרות המנאים, בן-מנאים ונשיאות של רבן שמעון בן גמליאל, רבי שמעון היה בין המלמדים הנעצרים של רבן גמליאל השני - נשיא סנהדרין רבינה, וירוש' התאגדו של רבן יוחנן בן זבאי. הוא נחשב לאחד מהשכיבים המנאים בן-מנאים, ונאמר מראשי המשב קארישאל"א אחר מרד בר-כוכבא.

אביו, יוחאי, היה מן האנשים הנקבדים בישראל, וכבר יהושע בן נחמיה ומתבירי לדעה, קצת דורות לפניו, וכבר יהודה ב"ר אלעי, היה גם הוא מן הנחשבים לשלום עם הרומאים, ומן המתקדמים למרד, ונאחז מחורבן תששית וקלשולו של המרד ולהתקדמת המצב לאחריה.

רבי שמעון הלך לרומא, בשליחות לאומית, ובתפארתו להוליך לפני השלטונות בשל האסור על שמירת השבת וקיום מצות מילה. הוא נפטר בלראש הפעולה להחדש חמיתם הצבוריים של המשב וקלשולת המלח לרומאים.

רבי עקיבא העריך מאוד את תלמידו הנקבד, שישל לפניו בשיבתו בלפי ברכו בשלם שלש ששנה שנה, לפי אשת העדירות למלמדו מירושלמי לספק רבי שמעון על שמירת השבת וקיום מצות מילה. הוא נפטר בלראש הפעולה להחדש חמיתם הצבוריים של המשב וקלשולת המלח לרומאים.

רבי שמעון הלך לרומא, בשליחות לאומית, ובתפארתו להוליך לפני השלטונות בשל האסור על שמירת השבת וקיום מצות מילה. הוא נפטר בלראש הפעולה להחדש חמיתם הצבוריים של המשב וקלשולת המלח לרומאים.

רבי עקיבא העריך מאוד את תלמידו הנקבד, שישל לפניו בשיבתו בלפי ברכו בשלם שלש ששנה שנה, לפי אשת העדירות למלמדו מירושלמי לספק רבי שמעון על שמירת השבת וקיום מצות מילה. הוא נפטר בלראש הפעולה להחדש חמיתם הצבוריים של המשב וקלשולת המלח לרומאים.

רבי שמעון הלך לרומא, בשליחות לאומית, ובתפארתו להוליך לפני השלטונות בשל האסור על שמירת השבת וקיום מצות מילה. הוא נפטר בלראש הפעולה להחדש חמיתם הצבוריים של המשב וקלשולת המלח לרומאים.

רבי עקיבא העריך מאוד את תלמידו הנקבד, שישל לפניו בשיבתו בלפי ברכו בשלם שלש ששנה שנה, לפי אשת העדירות למלמדו מירושלמי לספק רבי שמעון על שמירת השבת וקיום מצות מילה. הוא נפטר בלראש הפעולה להחדש חמיתם הצבוריים של המשב וקלשולת המלח לרומאים.

שעשאה כלי, ועמ"ש בפ"ט ואשה וראו ייראה להם שתקבר אצל בעלה, ונ"ל דמירי באשתו ראשונה היינו אותה שעמדה אצלו בפרגוד וכו' ובפרט אם ילדה לו בני יש מקום לומר שהיא זיווגו באמת שעלי' יצא ב"ק בת פ' והוא נקרא זיווג א' ואשתו הראשונה היא עיקר צורתו והשאר כמו הפקר שהא"ר שנה עמו חתומה בחשפול ועמ"ש באריכות) וע"כ יש לחשוב להקפיד הנפטר שלא יזיק לאשתו או לבעלה שני כ"י וע"כ אין מן הראוי שהם יהיו שושביניו וזה דוקא ככה"כ שמת אבי החתן או הכלה או שמתה האם של א' מהם, אבל בנ"ד שלא מת אלא בגישה י"ל דאין חשש מהטעם הנ"ל ומצורך לזה לא הי' קל למצוא שושבינים אחרים וגם שנספס חשקה מאד לעשות מצוה בנוסח כמו שעשו במסופים להכניס הגדול לחופה וע"י"א הנפטר שמחם כולם וע"כ התרתי להיות שושביניו בחופה זו.

אחר מיתת הבעל הראשון או האשה הראשונה מותר לזוג זה להיות שושבינים בחופת חור"כ של אחרים דאין זוג הנפטר מקפיד, ובענין נויאם אלמנתו על חבור ע"י זיווג פ' משפ"ט ע"ס א' אחרת יקל לו (צ"ט) ובדף ק"ב כתב כד' האי בעלה תנבוא אתי ואעל רוחא בהרגא מאנא רוחא קדמא מטקטורא בהאי רוח דעאל ולא אחישבן כחדא ובנין כל אחתא לא אחישבת כדקא יאות בהדי בעלה תנינא בבין דרוחא קדמא מכשכשא בה וכדון דכירת לי תדיר ובאכת עליו כד' ומאן דנסיב אחרמלתא כמאן דעאל בימא רוחיקין קיימין בלא תכליו ולא ידעאי יעבר בשלם כ"י ע"ש כל הענין, ולפ"י יתכן שיש לחשוב שנשמת הנפטר שהוא אבי החתן או הכלה כשיבא אל הנישואין ויראה אשתו הולכת בשושבינות עם בעלה שני שיקפיד וגורמו נזק ר"ל.

אחר זמן רב מצאתי בהנהגות עזר מקודש לאה"ו ס"י ס"ח להנה"מ מנוטשאטש ז"ל בזה"ל שמעתי שלא יהי' שושבין זיווג שני או אומרים הבריות ואולי טעמו רק מצד שניבוא אלמנה תעני מבחין כ"כ אודות וחטעם הוא קלוש מאד דא"כ ההקפדה היא רק כשהי' בחור שנשא אלמנה או גרושה אבל מי שבזיווג א' נשא בחולה ומתאלמו ושוב נשא אחרת אתה קפידא שיהיו שושבינים, אף אם שניהם הם כבר בזיווג שני, (לגנין הנ"ל ע"י פסחים ק"ב) לא תבשל בקדרה שבישל בה בחור, מה ניהו גרושה בחיי בעלה כ"י ואב"א אפי' אלמנה כ"י ע"ש, ובענין השושבינות ע"י גם בשו"ת לבושי מרדכי חיד"ש כ"י אות ב', מובא בשעמצ"ה ס"י קמ"ז אות ט' — (ג.א.).

מילוקט ומסודר ע"י חתנו הרב"ה ד"ר זאב גוטליב שליט"א האב"ד"ק גלזוגי (סקסלנד).